

Sisekaitseakadeemia

Finantskolledž

Greta Frosch

**KRIMINAALTULU KONFISKEERIMISE PROBLEEMID
ERINEVATE RIIGIASUTUSTE KOGEMUSTE NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja:

Veronika Ehrenbusch, MA

Tallinn 2024

SISEKAITSEAKADEEMIA LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Finantskolledž	Juuni 2024
<p>Töö pealkiri eesti keeles: Kriminaaltulu konfiskeerimise probleemid erinevate riigiasutuste kogemuste näitel Töö pealkiri võõrkeeles: The problems of confiscation of criminal proceeds based on the experience of different departments</p> <p>Lõputöö on kirjutatud eesti keeles ja koosneb 44 leheküljest ning ühest lisast. Lõputöö koostamisel on kasutatud 44 allikat, millele on tekstis viidanud.</p> <p>Lõputöö uurimisprobleem on, kuidas arendada asutuste vahelist koostööd kriminaaltulu leidmisel ja tõendamisel selliselt, et oleks tagatud selle konfiskeerimine? Lõputöö eesmärgiks on välja selgitada kriminaaltulu konfiskeerimise protsessi puudujäägid ja teha selles osas ettepanekud.</p> <p>Lõputöö teoreetilises osas antakse ülevaade kriminaaltulu olemusest ja ulatusest, räägitakse kriminaaltulust ja rahapesust ja nende seostest, tuuakse välja kriminaalmenetlusõiguse arengu ning kriminaaltulu konfiskeerimise parendamise teemad.</p> <p>Lõputöös kasutatakse andmekogumismeetodina poolstruktureeritud eksperdiintervjuusid. Andmeanalüüsimetodina rakendatakse kvalitatiivset sisuanalüüsi, mille tulemusel koostatakse koostada koodid.</p> <p>Lõputöö tulemusena leiti põhilised põhjused, miks kriminaaltulu konfiskeerimine ei ole õnnestunud ja toodi välja kuidas parendada kriminaaltulu konfiskeerimist arendades riigiasutuste koostööd, koolitades ametnikke ning uuendada seadusi.</p>	
Võtmesõnad: kriminaaltulu, konfiskeerimine, avastamine, uurimisasutus, ametnik,	
Võõrkeelsed võtmesõnad: criminal proceeds, confiscation, discovery, investigation agency, officer	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
<p>Töö autor: Greta Frosch</p> <p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujalt allikatest saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Annan Sisekaitseakadeemiale tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose reprodutseerimiseks säilitamise ja elektroonilise avaldamise eesmärgil, sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Annan loa teose üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Sisekaitseakadeemia veebikeskkonna kaudu sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogu kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Olen teadlik, et nimetatud õigused jäävad alles ka autorile. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.</p>	
Allkiri: (allkirjastatud digitaalselt)	Kommentaar (soovi korral)
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja: Veronika Ehrenbusch	Allkiri: (allkirjastatud digitaalselt)
Kaitsmisele lubatud	
Kolledži direktor: Kerly Randlane	Allkiri: (allkirjastatud digitaalselt)

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. KRIMINAALTULU KONFISKEERIMISE TEOREETILISED LÄHTEKOHAD	7
1.1 Kriminaaltulu olemus	7
1.2 Kriminaaltulu ja rahapesu	10
1.3 Kriminaalmenetlusõiguse areng	13
1.4 Kriminaaltulu konfiskeerimise parendamine	17
2. EMPIIRILINE UURING KRIMINAALTULU KONFISKEERIMISE PRAKTIKAST	24
2.1 Uuringu metoodika, läbiviimise protsess ja valim	24
2.2 Intervjuude tulemused ja analüüs	27
2.3 Järeldused ja ettepanekud	32
KOKKUVÕTE	36
SUMMARY	38
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	40
Lisa 1. Eksperdiintervjuude küsimused	44

SISSEJUHATUS

Käesoleva lõputöö teemaks on kriminaaltulu, selle olemus ja teke ning millised hoovad on kehtiv õigus andnud selle konfiskeerimiseks. Lõputöös uurib autor, kuidas on kriminaaltulu konfiskeerimine seadusega reguleeritud, millised on konfiskeerimise enamlevinud praktikad Eesti Vabariigis ning millised on enim esinevad probleemid nii kohtueelsel uurimisel kui ka kohtupraktikas.

Lõputöö teema on aktuaalne, kuna kriminaaltulu, mis saadakse läbi kuritegeliku käitumise, tekitab Eestile aina suuremates summas maksuauku. Maksuauk on riigil saamata jääv maksutulu ning see takistab ausat konkurentsi ja vähendab riigi tulusid. (Maksu- ja Tolliamet, 2020, lk 6) Kriminaaltulu konfiskeerimine on Siseministeeriumi poolt olnud aastaid juba väga olulisel arutelukohal ning Siseministeeriumi “Siseturvalisuse arengukavas 2020-2030” on välja toodud ka kriminaalmenetluste ja kriminaaltulu avastamise prioriteediks tõstmine ja järelvalve arendamine. (Siseministeerium, 2020, lk 29)

Kriminaaltulu on õiguslikult reguleeritud peamiselt kahes seaduses: kriminaalmenetluse seadustikus ja karistusseadustikus. Konfiskeerimise praktikas järgitakse ka Euroopa õigusakte põhjusel, et kriminaaltulu saamine isikute valdusesse on seotud koostööga teiste Euroopa Liidu liikmesriikidega. (Kriminaalmenetluse seadustik, 2003)

Kriminaaltulu avastamise ja konfiskeerimisega tegelevad täna ametnikud nii Maksu- ja Tolliametis, kuid lisaks sellele on loodud ka 2012. aastal eraldi büroo Politsei- ja Piirivalveametis keskkriminaalpolitseis. Kriminaaltulu tuvastamise büroo keskendub kitsalt üksnes kriminaaltulu menetlustele. Samuti tegeleb kriminaaltulu konfiskeerimise praktikate tõhustamisega ja teiste riikidega koostöö arendamisega siseministeerium ja Riigiprokuratuur. Nende riigiasutuste ülesandeks on koostöös välisriikidega ja siseriiklikul koostööl viia kriminaaltulu tekkimise võimalikkus võimalikult minimaalsele tasemele.

Kriminaaltulu on erineva fookuse alt uuritud Sisekaitseakadeemias kahel korral. Reino Püvi kirjutas 2009. aastal lõputöö teemal “*Kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise praktika ajavahemikul 2005-2007*” ning Maris Orgusaar kirjutas 2014. aastal lõputöö teemal “*Kriminaaltulu konfiskeerimise ja rahvusvahelise koostöö alused Eesti Vabariigis*”.

Lõputöö uudsus seisneb selles, et varasemalt ei ole üheski lõputöös uuritud, millised on olnud viimaste aastate arengud seoses kriminaaltulu konfiskeerimisega, kuidas on arenenud koostöö erinevate riigiasutuste vahel ning kas ja kuidas on võimalik koostööd selliselt teha, et kohtusse jõudvate kaasuste puhul ka kohus nõustuks kriminaaltulu konfiskeerimisega.

Lõputöö uurimisprobleem on püstitatud küsimusena: „Kuidas arendada asutuste vahelist koostööd kriminaaltulu leidmisel ja tõendamisel selliselt, et oleks tagatud selle konfiskeerimine?“

Uurimisprobleemi lahendamiseks püstitas autor järgmised uurimisküsimused :

- 1) Kuidas on kriminaaltulu konfiskeerimise protsess õiguslikult reguleeritud?
- 2) Millised on peamised probleemid kriminaaltulu konfiskeerimisel nii kohtueelses uurimisel kui ka kohtumenetluses?
- 3) Millised on võimalused kriminaaltulu konfiskeerimise protsessi parendamiseks erinevate ametiasutuste vahel sh rahvusvaheliselt?

Lõputöö eesmärgiks on välja selgitada kriminaaltulu konfiskeerimise protsessi puudujäägid ja teha selles osas ettepanekud.

Uurimisülesanded:

- 1) Analüüsida kriminaaltulu konfiskeerimise teoreetilist käsitlust, tuginedes teadusallikatele ja kehtivatele õigusaktidele.
- 2) Analüüsida kriminaaltulu konfiskeerimise käiku ja ulatust kohtueelses menetluses ning intervjuu tulemusi kriminaaltulu konfiskeerimise praktikate ja probleemide kohta.
- 3) Teooria ja empiirilise uuringu võrdluste põhjal luua ettepanekuid, kuidas parendada kriminaaltulu konfiskeerimise asutuste vahelist võimekust kohtueelses menetluses.

Lõputöö eesmärgi saavutamiseks viiakse läbi empiiriline kvalitatiivne uuring (Laherand, 2008, lk.24). Denzin & Lincoln (2000) on välja toonud, et kvalitatiivne uurimine kujutab endast materjali tõlgendamise praktiliste viiside kogumit, mis aitab visualiseerida maailma.

Andmekogumismeetodina kasutatakse poolstruktureeritud ekspertintervjuusid (Flick, 2009, p. 165). Intervjuumeetod valiti, sest see on kvalitatiivses uurimistöös üks kõige enam kasutatavaid uurimismeetodeid. Intervjuudega on võimalik uurida teemasid, mida ei saa uurida näiteks küsimustikega. Lisaks sellele annab intervjuerimine eelise ja võimaluse esitada intervjueritavatele küsimusi avatult. (Denscombe, 2003, p.165) on selgitanud, et läbi avatud küsimuste on võimalik saada põhjalikke vastuseid, kuna intervjuuküsimuste olemus nõuab pikki vastuseid. Samuti on võimalik intervjuud vastavalt vajadusele suunata ja selle fookust ümber mängida (Hirsjärvi, et al., 2005, lk 170). Autor viib läbi intervjuud oma ala ekspertidega, kelle igapäevaseks tööks on kriminaaltulu ja kõik selle konfiskeerimisega seonduv ning kelle minimaalne tööstaaz on 5 aastat. Sellest tulenevalt saab öelda, et tegemist on ettekavatsetud ehk eesmärgipärase valimiga (Teddlie & Yu, 2007, p. 80).

Andmeanalüüsimeetodina kasutatakse kvalitatiivset sisuanalüüsi ning selle uuringud keskenduvad teksti sisule, mis pärinevad poolstruktureeritud intervjuudest (Laherand, 2008, lk. 289 – 290).

Töö koosneb kahest põhipeatükist: Esimene peatükk on teoreetiline käsitlus kriminaaltulu mõistest, kriminaalmenetluse olemusest ja käigust ning kriminaaltulu arestimisest ja konfiskeerimisest, mis tugineb teadusallikatele ja kehtivale seadusandlusele. Teine põhipeatükk on empiiriline osa, kus on välja toodud uuringu meetodid, protsess ja valim. Autor analüüsib kriminaaltuluga tegelevate ekspertide praktikat sh asutuste vahelist praktikat kriminaaltulu kohtueelses menetluses ning autor teeb esmalt järeldused ja seejärel ettepanekud, kuidas muuta kehtivat õigust selliselt, et oleks tagatud maksimaalne võimekus kriminaaltulu konfiskeerimisel.

1. KRIMINAALTULU KONFISKEERIMISE TEOREETILISED LÄHTEKOHAD

1.1 Kriminaaltulu olemus

Rahapesu ning kriminaaltulu avastamise, arestimise ja konfiskeerimise konventsiooni järgi on kriminaaltulu, kui kuritegelikul teel saadud majanduslik hüve. See võib olla nii materiaalne kui ka mittemateriaalne vara ning ka dokumendid, mis tõendavad õigust varale või ka varalist huvi. (Rahapesu ning kriminaaltulu avastamise, arestimise ja konfiskeerimise konventsioon, 2000)

Kriminaaltuluks peetakse majanduslikku hüve, mis on otseselt või kaudselt saadud kuritegevusest. Tegemist on üldjuhul kuritegelikul teel saadud rahalise tuluga. Selleks võib olla narkootikumide müügist teenitud tulu või raha, mis on kelmusega välja petetud. Kriminaaltuluks loetakse ka süüteoga saadud vara arvel omandatud ehk midagi mis on ostetud kuritegelikul teel saadud tulu eest. Selleks võib olla erinevad vallasvarad, milleks peetakse sõiduautosid, ehteid, maale ning ka kinnisvara, ehk kortereid ja maju. Kriminaaltulu alla kuuluvad ka erinevad õiguslikud dokumendid, mis tõendavad õigust mingile varale või osalusele varas. Selleks võib olla osalus mõningas äriühingus või hoopis võlanõue. (Prokuratuur, 2022)

Feldmanis ja Ploom (2007, 3, lk 180-188) seletavad lahti, et olulised mõisted on eelkuritegu, kriminaaltulu ja kriminaaltulu toomine tsiviilkäibesse. Lähtudes sellest saab eristada kahte erinevat liiki menetlust: esimeseks on traditsiooniline kriminaalmenetlus, mille käigus tõendatakse eelkuriteo toimepanemine ja teiseks on niinimetatud finantsmenetlus, mille eesmärgiks on selgitada välja kriminaaltulu ja selle legaliseerimise võimalikkus ehk rahapesu.

Anderson ja Newman (1993, lk 58) jutustavad kriminaalse tegevuse tekkimisest loo, kuidas Föderaalne Juurdlusbüroo (FBI) üks agentidest andis ülikoolis loengut ning tudeng küsis hiljutiste pangaröövide kohta. Oli teada, et mitmed pangaröövid olid korraldatud ja toime pandud naaberülikooli rektori poolt. Rektor oli varasemalt karistamata ning kolleegid kirjeldasid teda kui head ja usaldusväärset ning õiguskaualekat inimest ja kolleegi. Tudeng küsis agendi käest: “Kas Te oskate öelda, miks üks inimene selliseid asju teeks?” “Mis ajendab

hästi haritud, professionaalset, pereinimest sellist tegu korda saatma?”. Agent vastas sellele kiiresti ja konkreetselt: “See on lihtne, ta oli ahne. Ta tahtis rohkem raha ja ta läks vargile.”. Selline selgitus, mis on küll väga lihtsustatud, väljendab Andersoni ja Newmani arvates suurt teooriat kuritegude kohta, see on klassikaline lähenemine. Kõige tavalisem õpetus kriminoloogia kohta õpetab, et kriminaalne käitumine, nagu iga tavalinegi tegevus, toimub isiku vabast tahtest, see on valik mille iga isik ise teeb. Anderson ja Newman ütlevad konkreetselt, et: “Kriminaalidel puudub tavaliselt enesekontroll”. Kui isikul on soov midagi saada, teeb ta kõik selleks, et ta tulemuse saavutaks. Anderson ja Newman arvavad, et on isikuid, kellel ei ole võimalusi või soovi ennast harida ja minna tööle, leiavad nad selle asemel võimalused teenida kriminaalsel viisil kiiremini ja suuremas koguses kriminaalset tulu.

Siseministeeriumi 2023. aastal valminud kriminaaltulu analüüsist selgub, et kriminaaltulu ulatus võib Eestis olla rohkem kui 450 miljonit eurot aastas. Analüüsi numbrid kajastavad narko-, relva- ja inimkaubanduse, kaupade võltsimise ja piraatluse, varavastase organiseeritud kuritegevuse, keskkonnakuritegevuse, maksude tasumisest kõrvalehoidumise, kelmuse ja korrupsiooni, küberkuritegevuse ja rahapesu teemasid. See arv on tulnud 2020. aasta arvutuste järgi, kui kriminaaltulu ulatus oli arvatavasti 1,7% SKP-st, ehk 458 miljonit eurot. Selle aja jooksul arestiti 10,7 miljoni euro väärtuses raha ning 2,24 miljoni euro väärtuses vara. Kasutades seda meedet, suudeti 2,3% võrra kuritegelikku tulu mõjutada. Nende numbrite kohaselt on siseminister Lauri Läänemetsa sõnul Eesti Euroopa keskmisel tasemel. Ta ütles välja ka põhimõtte, et: “Kuritegevus ei tohi olla tasuv”. Läänemetsa sõnul on järgmisel kahel aastal üks prioriteetidest teha kriminaaltulu konfiskeerimine efektiivsemaks. Selleks tuleb harida ametnikke, kes sellega tegelevad. Siseministeeriumi nõunik Mati Omblar rääkis ka, et Eestis tehti sellist uuringut esmakordselt ning analüüs aitab kaardistada uusi ideid, kuidas kriminaaltuluga võidelda. Oluline on, et analüüsis hinnati õiguskaitseasutuste suutlikkust mõjutada rahaliselt kuritegevust. (Siseministeerium, 2023)

2022. aasta prokuratuuri aastaraamatus on arutletud ühe olulise prioriteedi üle, mis on sõnastatud, kui “Kuritegevus ei tohi ära tasuda”. See on riigi seisukohaks ehk kriminaaltulu tuvastamise ja konfiskeerimise eesmärgiks oleks saavutada olukorrad, mis tagaksid selle, et kuritegevus ennast ära ei tasuks. Lisaks analüüsitakse kuritegevuse toimepanemise motiive ning milliseid tegevuse rakendatakse kurjategijate poolt, et kriminaaltulu teenida. Nendeks tegevusteks on näiteks suures koguses sh väikeses koguses narkootiliste ainete müümine,

kelmuste toimepanemine, maksupettused ning ka salakaubavedu. Olulisena on välja toodud, et kuritegevusega võideldes tuleb tuvastada ja seejärel konfiskeerida kriminaalsel teel saadud vahendid. Riik soovib jõuda punktini, kus kuritegude toimepanemine ei ole enam inimeste jaoks kasumlik ning tekib motivatsioon kuritegeliku eluviisi alustamisest loobumiseks või motivatsioon seda mitte jätkata. Kindlasti on ka suur kasu kriminaaltuluga võitlemisel ja selle konfiskeerimisel kuriteoohvritel, maksumaksjatel ja üldse kogu ühiskonnal. (Prokuratuur, 2022)

Vettori (2006, lk 11) toob samuti välja paika pandud prioriteedi ja põhimõtte millest lähtuda, ehk “kuritegevus ei tohi ära tasuda”. Alates 1980. aastast hakati selle põhimõtte järgi tegutsemist nimetama “kriminaaltulu ajastuks”. Täna on ka Eesti võtnud endale sama põhimõttega prioriteedi ning suunanud riigiasutused selle järgi tööle.

Lajić (2013, lk 345) arutleb, et lisaks kriminaaltulu konfiskeerimisele kriminaalmenetluse käigus võiks välja mõelda ja rakendada seadust, mille alusel saab kurjategijat küll nii-öelda karistada ja tema kriminaalsel teel teenitud tulu kinni pidada, kuid ei pea seda täies mahus konfiskeerima. Võiks olemas olla süsteem, et antud riik saaks ise legaalsel teel seda vajalikult ära kasutada.

Alldridge (2003, lk 246-147) kirjeldab, kuidas raamatupidajad ja maksuaudiitorid hoiavad isikute maksukäitumise enda teada. Kui selgub, et tulu mida deklareeritakse, ei ole legaalsel teel teenitud, keelab neil seadus võtta ühendust riikliku korrakaitseüksusega, sest sellega rikuksid nad seadust ja avaldaksid isikute andmeid. Kriminaaltuluga tegelevad asutused üle maailma on teinud tööd selle nimel, et oleks lihtsam kätte saada informatsiooni erinevatest andmebaasidest isikute rahaliste käitumiste kohta. Finantskuriteod on majanduslikult kõige suurema kahjuulatusega kuriteod, kus riigil jääb väga suurtes kogustes makse saamata.

Margono jt (2020, lk 420) selgitavad, miks on murettekitavad erinevad uued reguleerivad maksuprotseduurid, mis on seotud kriminaalkaristustega. Uute rahvusvaheliste seaduste kohaselt ei ole kriminaalsel teel teenitud tulu maksustamine ja konfiskeerimine kooskõlas mõne Euroopa Liidu seadusega. Margono jt (2020, lk 420) rõhutavad, et uurida tuleks, kuidas maksukuritegude puhul oleks kõige parem vara konfiskeerida. Paika tuleks panna milliseid seadusi oleks õiguspärane kasutada, analüüsides sealjuures ajalugu, tehtud teaduslikke

uurimusi ja aruandeid ning seadusi. Kriminaalõigus ei tohi kehtida tagasiulatuvalt vaid peab kindlasti olema ajakohastatud.

Ploom (2022, lk 370) toob välja, et riigi peaprokuröri üheks oluliseks ülesandeks on koostada aruanne justiitsministrile prokuratuuri tegevustest ja anda ka ülevaade Riigikogu põhiseaduskomisjonile. Prokuratuuri 2018. tegevusaasta ülevaates on esitatud kirjeldus: “Alaealiste osas on ja jäävad prokuratuuri jaoks kõige tähtsamaks kiire sekkumine, spetsiaalselt alaealistele mõeldud mõjutusvahendite rakendamine ja nende üleandmine sotsiaalsüsteemile võimalikult läbimõeldult. Elustiilikurjategijate puhul on mõjusaimateks lahenduteks sageli reaalne vangistus ja võimalikult laiaulatuslik kriminaaltulu tuvastamine ning äravõtmine. Mõju kuritegevuse vastasele võitlusele sõltub ka sellest, kuidas riik oma kuriteoohvreid kohtleb. Mida väärkamalt ja toetavamalt suhtub riik kannatanutesse, seda rohkem usaldavad inimesed riigi õigussüsteemi. Siis julgevad kannatanud rohkem pöörduda ja abi küsida ning mida rohkem on pöördumisi, seda suuremat hulka inimesi on õigussüsteemil võimalik aidata.“ Selle põhjal saab järeldada, et lisaks muule on prokuratuuri üks oluline prioriteet ja eesmärk kriminaaltulu ja kõik sellega seonduv. Vajaliku eesmärgi täitmiseks tuleb aga leida piisavalt ressursi ning teha tööd selle nimel, et seda juurde leida, tekitada ja õigesti ära kasutada.

Kokkuvõtteks võib öelda, et kriminaaltulu ehk kuritegelikul teel teenitud tulu, teenimine kui probleem, ei ole kahjuks lahendust leidnud, kuid tegemist on riigi jaoks prioriteetse väljakutsega. Eestis arvatakse, et kriminaaltulu ulatust ühes aastas umbes 450 miljoni euro juurde. Oluliseks peetakse kriminaaltulu teema juures ka kriminaaltulu teenijate psühholoogilist mõistmist, et saada aru, miks kurjategijad otsustavad kuritegusid toime panna. Selline arusaam aitab teha ennetustööd, et mõningalgi määral vältida inimeste kuritegelikule teele sattumist ning teha järeldusi kuidas inimesi kuritegelikult rajalt tagasi õiguskale teele aidata. Kriminaaltulu teemas on ka suureks probleemiks raamatupidajate õigused-raamatupidajad peavad kaitsma oma klientide andmeid ehk neil ei ole lubatud teavitada uurimisasutusi, kui töö käigus tuleb välja, et klient on seotud kriminaalsel teel teenitud tuluga.

1.2 Kriminaaltulu ja rahapesu

Rahapesu ning kriminaaltulu avastamise, arestimise ja konfiskeerimise ning terrorismi rahastamist käsitlev Euroopa Nõukogu konventsioon jõustus 01.01.2023. Konventsioonis leiab lahti seletatud mõisted ja näited kuritegude kohta ning menetluste kohta.

Subashi (2013, p. 89) selgitab, et rahapesu finantsüsteemi sattumise tõkestamine on seadusandjate jaoks kogu maailmas jätkuvalt väga oluline väljakutse. Rahapesu nähtus viitab tavaliselt varimajanduses kurjategijalt saadud kuritegelikul teel saadud tulule. Seni ei ole pööratud palju tähelepanu muule ebaseaduslikul teel saadud tulule, näiteks maksudest kõrvalehoidumisest saadud tulu, mis on samuti “räpane”. Hilisem etapp näeb ette maksudest kõrvalehoidumisest saadud tulu kindlat puhtaks pesemist. Tegelikult on nii rahapesijatel kui ka maksudest kõrvalehoidjatel palju ühiseid elemente ning nad kasutavad sarnaseid võtteid illegaalse tulu saamise käigus. Vahel on finantsasutustel ja vastutavatel asutustel raske eristada, mis on rahapesu ja mis on maksudest kõrvalehoidumine. Rahvusvahelised organisatsioonid ja riikide valitsused üle maailma võtavad nende kahe nähtuse ühendamisel drastilisi meetmeid, mis lähitulevikus mõjutvad rahapesuvastast õigusraamistikku rahvusvahelisel ja riiklikult tasandil.

Reznik jt (2023, pp. 94-105) räägivad lahti kuidas rahapesu kujutab endast süsteemset ohtu finants- ja majandussfäärile ning kõikide riikide riiklikule julgeolekule. Rahapesu tõkestamise teema analüüsimisel tuleb tuua välja selle monitoorimine. See on üks väga oluline abinõu rahapesuvastase võitluse süsteemis, et aidata vähendada ja võidelda tõhusalt organiseeritud kuritegevuse ja rahapesu vastu. Varimajanduse arengu kõrge tase, korrupsioon, õigusabi ebaefektiivsus ning üksikute ametiasutuste funktsioonide dubleerimine on saanud finantstegevuse monitoorimise eelduseks. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise areng on finantsilise globaliseerumise kontekstis üks peamisi väljakutseid, millega iga riik silmitsi seisab. Selle põhjuseks on see, et maksustamata tulu saajad üritavad anda oma teenitud tulule seadusliku päritolu. Kriminaaltulu ei ohusta mitte ainult iga riigi majandust, vaid ka riigi süsteemi. Finantsüsteemi kontrolli madal tase soodustab omakorda kuritegelikul teel saadud tulude kiirenenud ülekandmist, mis omakorda toob aga kaasa varimajanduse arengu. Autorid toovad välja, et rahapesu kõige sobivamaks tõlgenduseks oleks illegaalselt saadud tulu legaalseks tuluks muutmise protsess. Sellise tegevuse eesmärk

on varjata kuritegelikku ehk kriminaalset tulu ning varjata selle päritolu ja kõrvaldada selle leidmise jäljed. Kindlasti nimetatakse rahapesuks ka finantskuritegu, näiteks korrupsioon.

Tibar (2007, 8, lk 582) toob välja, et rahapesust on võimalik tihti lugeda ajakirjanduse krimiuudiste rubriigist. Sellistele uudistele on iseloomulik asjaolu, et kõik teated on pinnapealsed ja ei ava juhtumi sügavamat sisu. Selle tõttu on ettekujutus rahapesust üldsusele puudulik või hoopis ekslik. Märkimisväärne asjaolu on, et kuigi rahapesu mõistet on teatud Eesti õigussüsteemis juba rohkem kui kümme aastat, ei ole seda valdkonda eriti põhjalikult uuritud. Kui rahapesu 1999. aastal kriminaliseeriti, ei toonud see kaasa kuigi palju selle keeruka valdkonna käsitlusi. (Ploom & Feldmanis, 2007, 3) 2007. aastal ilmus *Juridicas* number 3 Tristan Ploomi ja Laura Feldmanise artikkel, mis analüüsib rahapesu koosseisu rahvusvahelistes õigusaktides ja Eesti õigusaktides ning kohtupraktikas.

Kärner (2019, 7, lk 519) kirjutab lahti Euroopa Direktiivi 2018/1673 käsitluse rahapesu ja kriminaaltulu kohta. Ta selgitab, et rahapesu lai definitsioon ei ole Euroopa Liidu seadusandja uuendus. Sama rahapesu mõiste on sisuliselt olnud kasutusel alates Viini konventsiooni jõustumisest 1988. Liikmesriikide rahapesu kuriteokoosseisud on sellest hoolimata äärmiselt erinevad. Rahapesu mõistetakse argikeeles tegevusena, mille tulemusel püütakse legaalsel teel näiliselt taasteenida kriminaaltulu. Vara muundamist ja üleandmist võib käsitada kõige aktiivsema rahapesu vormina. Vara ümberpaigutamist peetakse vara päritolu varjamiseks ning kõige passiivsemaks rahapesuvormiks peetakse vara omandamist, valdamist ja kasutamist. Viimase kriminaliseerimine ei ole seni rahvusvahelises õiguses kohustuslik olnud. Varasemad rahvusvahelised konventsioonid nõuavad kriminaaltulu omandamise, valdamise ja kasutamise kriminaliseerimist, kui see on ka teada, ainult juhul, kui see on kooskõlas osalisriigi põhiseaduslike ning õigussüsteemi aluspõhimõtetega. Direktiiv ei anna liikmesriikidele kaalutlusruumi ning seal kirjeldatud tegevuse kriminaliseerimine on kohustuslik.

Evestus (2015, lk 364) kirjeldab, et karistusseadustik § 394 näeb ette rahapesukuriteo eest karistusõigusliku vastutuse ning § 394¹ rahapesu kokkuleppe sõlmimise eest. Et sisustada rahapesu mõistet tuleb pöörduda aga (Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus, 2017) rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse sätete juurde. 2008. aastal asendati “kuritegeliku tegevusega” rahapesu mõistest “kuritegu”. Seadusemuudatusest alates on üritatud leida erinevusi kuritegeliku tegevuse ja kuriteo vahel, just seadusliku

kvalifitseerimise eesmärgil. Praktikute jaoks on uus redaktsioon tõstatanud küsimused, kas laiemalt võib sisustada rahapesu eelkuritegu või ainult konkreetse kuriteona, millest rahapesu objekt on vahetult saadud, ning milline on eelkuriteo sisustamisel igal üksikjuhul selle tõendamiskoormis.

Stessens (2000, lk 420-421) toob välja rahapesu ja kriminaaltulu vastu võitlemise, kui ühe oluliseima rahvusvahelise õiguse prioriteedi. Ta soovib rõhutada kui oluline on jälgida, kas efektiivsus on tõusuteel või on kurjategijad alati mitu sammu ees. Kahjuks ei ole piisavalt analüüsitud põhjuseid, miks ei jõua seadusandlus ja ametnike pädevus sammu pidada isikutega, kes raha pesevad ja kriminaalsel teel teenitud tulust ja varast endale suurepärase elu ja mugavuse loovad. Kui analüüsida, millised valdkonnad on kõige populaarsemad kriminaaltulu teenimiseks, on lihtne kõige levinumateks välja tuua narkokaubanduse ja organiseeritud kuritegevuse. Põhieesmärgiks peaks seadusandja võtma selle, et mitte ükski isik ei saaks kasu lõigata pettes kedagi teist ja tühjendades riigi rahakotti. Kõige efektiivsem riigile ja kõige kahjulikum kurjategijatele on pidev ja arengus rahvusvaheline koostöö.

Kriminaaltulu ja rahapesuga tegelevad isikud, keda kutsutakse kurjategijateks, oskavad enda äri ajada nii targalt ja läbimõeldult, et vahelejäämise võimalus on minimaalne. Raha ümber paigutades suudetakse varjata raha tegelikku päritolu. Tänapäevaks on välja töötatud erinevaid meetodeid raha, ehk kriminaalse tulu, liikumist jälgida enne kui see suunatakse näiliselt legaalsesse kasutusse. Igapäevaselt käib vastutusrikas töö selle kallal, et kuriteod ei tekitaks kahju ei riigile ega tsiviilisikutele.

1.3 Kriminaalmenetlusõiguse areng

Lõhmus (2020, lk 207) arutleb, kuidas Eesti kriminaalmenetlusõiguses on viimaste aastakümnetega toimunud suured muutused. Ühtpidi on kohtumenetlust proovitud muuta võistlevamaks, võttes üle Anglo-Ameerika kriminaalmenetlusele iseloomulikke põhimõtteid. Teistpidi, Anglo-Ameerika õigussüsteemi eeskujul on suur panus menetlusökonomiale üldiselt. Selle tulemusel on paljude erinevate lihtmenetluste, põhiliselt just kokkuleppemenetluste osakaal suurenenud ja alla 10% vähenenud üldmenetluste osakaal. Õigusmõistmine on läinud suuresti prokuratuuri kätte ja seda näitab oportuuniteedipõhimõtte ulatuslik rakendamine ja ka kokkuleppemenetluste arv, mida juhib just prokuratuur. Samaaegselt on Eestis üha enam võetud omaks ennetava uurimis kontseptsioon ja rõhk on

asetatud salajase jälgimise ja uurimise meetoditele kriminaalmenetluses ja ka väljaspool kriminaalmenetlust ning see meetod leiab aina tihedamat kasutust. Preventiivse riigi eesmärgi teenivad ka ohutõrjeõigus ning aina suurenenud isikuandmete kogumine ja nende töötlemine. On toimunud olulise ja suur muutus riigi ja selle kodanike vahekorras-riik käsitleb kodanikke kui võimalikku ohtu julgeolekule ja turvalisusele.

Lõhmus (2020, lk 208) ütleb, et ei ole kahtlust, et ühiskonna turvalisusele on positiivne mõju ennetaval uurimisel, mis läheb välja kriminaalmenetluse raamidest ja preventiivse riigi ideel. Diskursuse muutus tekitab ühiskonna turvalisuse ja põhiõiguste vahel pingeid. Eriti problemaatiliseks muutub julgeolekustamine, kui seda esitatakse domineeriva murena ühiskonnas, mis on väärt tugevamat kaitset kui muud riigi funktsioonid ja põhiõiguse kaitse.

Ploom (2010, lk 12-13) toob välja, et kriminaalmenetlusala rahvusvaheline koostöö oli ja on väga vajalik, et tagada efektiivne võitlus piiriülese kuritegevusega. Rahvusvahelise koostöö eripäraks peetakse riikidevahelist koostööd. Selle esemeks on üksikisikud, ehk täpsemalt kuriteod, mis on nende poolt toime pandud. Rahvusvaheliste konventsioonide kohaselt puudub üksikisikutel õigus pöörduda välisriigi poole, et taotleda nendelt menetlustoimingute tegemist. Kui kahtlustatav soovib näiteks, et tema kaitseks kuulataks välisriigis üle tunnistaja, siis konventsioonid ei näe ette mingisugust võimalust, et üksikisikul oleks võimalik sellist toimingut teostamist nõuda. Rahvusvahelise koostöö ühe arenguna võib näha seda, kuidas traditsiooniliselt oli üksikisik kui objekt ning tema suhtes tehti kriminaalmenetlusala koostööd, siis 20. sajandi teisest poolest alates hakati üksikisikut tunnustama kui subjekti, kellel on olemas ka teatud õigused. Tänapäevaks on rahvusvaheline kriminaalmenetlusala koostöö läbi teinud suure arengu. Kui klassikaliselt põhines rahvusvaheline koostöö riikidevahelisel kahe- või mitmepoolsel lepingutel, siis Euroopa Liidu riikide vahel see muutumas veel laiemaks. Euroopa Liidu Nõukogu on aastate jooksul vastu võtnud mitmeid raamotsuseid ja arendanud rahvusvahelist koostööd ka Eestile kasulikult ja areng näib aina jätkuvat.

Vara, mis on teenitud või saadud tahtliku kuriteoga ning kõike, mis on selle arvelt omandatud, saab konfiskeerida karistusseadustiku §83¹ alusel. Konfiskeerimiseks peetakse isiku vara tasuta tahtevastast äravõtmist. Selle tulemusena läheb see riigi omandisse. Kohtu otsustada on süüdimõistvat otsust tehes, millises ulatuses tuleks konfiskeerida süüteo saadud vara. Karistusseadustiku §83 annab ka võimaluse konfiskeerida süüteo

ettevalmistamiseks kasutatud aine või eseme, lisaks süüteoga saadud vara konfiskeerimisele. Kui kohus jõuab veendumusele, võrreldes süüdistatava seaduslikku sissetulekut ja eluaseme võrdlust, et konfiskeeritav vara pärineb eeldatavalt kuritegudest, on karistusseadustik §83² korras võimalik kohaldada ka laiendatud konfiskeerimist. Kui tuleb välja, et süüteoga saadud vara on võõrandatud, ära tarvitatud või ei ole otstarbekas seda ära võtta, saab karistusseadustik §84 alusel konfiskeerimist asendada. See tähendab seda, et isikult saab kohus mõista välja summa, mille summa vastab konfiskeerimisele kuuluva vara väärtusele. Isiku legaalsele varale võib ka selle kohustuse täitmise pöörata. (Prokuratuur, 2022)

Boucht (2017, lk 30-33) toob välja, et kriminaaltulu konfiskeerimise efektiivsemaks muutmine on Euroopa Liidus olnud olulisel arutelukohal juba viimased kaks kümnendit. Selle tulemusel ei ole konfiskeerimise süsteem Euroopas ühtne ning erinevate riikide tulemuslikkust on üsna keeruline võrrelda. Esimene dokument loodi seoses rahapesuga 1998. aasta 3. detsembril, kus pandi paika reeglid kriminaaltulu tuvastamiseks, tõendite kogumiseks, konfiskeerimiseks ja hiljem toimikute avaldamiseks. Aastate jooksul on Euroopa Liidu liikmesriikide uurimisasutused hakanud omavahel jagama andmeid ning vajadusel tegema konkreetse juhtumi puhul koostööd.

Lõhmus (2020, lk 208) rõhutab, et privaatsuse väärtust mõistetakse kui erahüve, mida saab ignoreerida, kui on tarvis kaitsta avalikke huve, milleks võivad olla julgeolek ja turvarisk. Unustamata privaatsust kui erahüve, tuleb meeles hoida, et privaatsus on avalik hüve, mis on eeltingimus konstitutsioonilise demokraatia toimimiseks. Inimõiguste kohus on hoiatanud korduvalt, et salaja inimeste jälgimine võib hävitada demokraatia selle kaitsmise eesmärgil. Põhiõiguste kaitse perspektiivses riigis on täiesti eraldi teema.

Stieranka & Stanislav (2018, 140-164) kirjeldavad lahti, et süütegude ja kuritegude avastamine on kui sihipärane süsteemne protsess. Riigiasutused koguvad, klassifitseerivad, hindavad ja analüüsivad erinevat teavet kuritegevuse, õigusrikkumiste, kurjategijate ja ohvrite kohta, et luua eeldused õigusteks alustada kriminaalmenetlus ja esitada konkreetsetele isikutele süüdistused. Ametnikele on oluline saada selgeks kuriteo tunnused ja õppida ära erinevad kriminalistika alused. Äärmiselt oluline on ka koostöö erinevate julgeolekuasutustega nii rahvusvaheliselt kui ka siseriiklikult. Peab olema organiseeritud juhtimine, põhiseaduslikkuse tagamine, planeeritud menetluse iga samm ning koostöö

vajaminevate asutustega. Oluline on ka kinni pidada eetikapõhimõtetest ja varasemast kogemusest ja õpitust.

Bergström ja Cornell (2014, lk 26-28) annavad mõista, et Euroopa Liit on praegu väga aktiivne seoses kriminaalmenetlusega. Üheks sooviks on muuta kriminaaltulu konfiskeerimine efektiivsemaks ja avastamine lihtsamaks. Euroopa Parlament soovib koostada direktiivi, milles on välja toodud senini kasutusel olnud praktikas kasutatavad kriminaaltulu konfiskeerimise reeglid ja põhimõtted. On näha, et selle kallal on vaja palju tööd teha ja saavutada parem rahvusvaheline koostöö liikmesriikide vahel.

Patherick ja Brooks (2021, lk 708) räägivad profileerimisest ja selle olulisusest seda arendada. See aitab tuvastada käitumismustreid analüüsides isikute iseloomu, käitumist erinevates situatsioonides, just sooritades kuritegu või käitudes seaduskuulekalt. Selline inimeste analüüsimine ja jälgimine on kordades tõstnud ametnike teadlikkust ja parandanud töötulemusi. Profileerimise edendamise ja arendamise mõte oleks võtta ära ja asendada alati mitte nii tulemuslikku jälitustegevust. Profileerimise põhimõtted tuleks paremini rahvusvahelises koostöös ära kaardistada. See oleks tulevikus kasulik, kui ametnike huviorbiiti satub teise riigi kodanik ning tema käitumis- ja tegutsemismuster võib olla erinev sellest, mida ametnikud varem on näinud ja ära tunnevad.

Sootak (2007, lk 176) arutleb, et kirjanduses on tähelepanu hakatud juhtima asjaolule, et laiendatud vara konfiskeerimise regulatsioon sisaldab palju sellist, mis muudab selle meetme karistuslikuks. Varem näiteks kasutati Saksamaal konfiskeerimisele kuuluva vara suuruse arvutamise netopõhimõtet, ehk äravõtmisele kuulva vara suurus arvutati kulude ja tulude saldo tulemusest, praegu on aga üle mindud brutopõhimõttele. Selle järgi kuulub konfiskeerimisele kogu süüteoga saadu, olenemata kui palju on kulutatud. Näiteks, kui süüdlane paigutas 10 000 eurot ausat raha kelmusesse ja sai selle tulemusel 100 000 eurot tulu, siis netopõhimõtte järgi oleks saanud temalt konfiskeerida 90 000 eurot. Aga kehtiva brutopõhimõtte järgi on tulemus hoopis 100 000 eurot. See tähendab seda, et konfiskeerimisele kuulub ka enne kuritegu isikule kuulunud 10 000 eurot. Selline suundumus on andnud alust teha etteheiteid, et tegemist on sisuliselt karistusliku sanktsiooniga, mille kohaldamine peaks kooskõlas olema süüpõhimõttega. Antud kontekstis saab tegelikult rääkida konfiskeerimise kahetisest iseloomust. Kuriteoga vahetult saadud kasu (praeguse näite puhul 90 000 eurot) sissenõudmine on mittekaristuslik mõjutusvahend selle abinõu

täpses tähenduses, selle tõttu, et nii taastatakse rikutud õigust. Muus osas (10 000 eurot) on tõepoolest aga tegemist karistuslikku laadi meetmega. Konfiskeerimine ei ole kuivõrd karistus, siis süüühimõtte arvestamine on tarbetu. Meie karistusseadustik § 83² lg 1 lubab kuriteo toimepanija kogu vara konfiskeerida, seda aga tingimusel, et on alust arvata, et see on saadud kuritegelikul teel.

Pavišić (2004, lk 28-29) seletab lahti Eesti kriminaalõiguse süsteemi, kui kiiresti soovivat arenevat süsteemi. Kohtueelne uurimine viiakse läbi kompetentse asutuse juhtimisel ning vajadusel kaasatakse teised riiklikud asutused. Kriminaalmenetlusega on Pavišić sõnul 2004. aastal Eestis seotud Politsei- ja Piirivalveamet, Maksu- ja Tolliamet, Justiitsministeerium, Kaitsevägi, Kaitsepolitseiamet ja Konkurentsiamet. Koostöös suudavad ametid kriminaalmenetluse käigus koguda piisavalt tõendeid, viia läbi jälitustegevusi ja läbiotsimisi, viia läbi tunnistaja, kahtlustatava ja kannatanu ülekuulamisi ning vajadusel paluda abi rahvusvahelisel tasandil.

Boucht (2017, lk 95) pöörab tähelepanu, kuidas põhjendada kriminaaltulu konfiskeerimist. Konfiskeerimist õigustavate eesmärkide väljaselgitamine on oluline, sest see moodustab konkreetse sotsiaalse institutsiooni normatiivse vundamendi. Seetõttu on oluline, et konfiskeerimise eesmärki tuleks selgitada enne konkreetse konfiskeerimiskeemi koostamist, mitte peale seda. Oluline on ka aru saada kuidas kategoriseerida kriminaalõigussüsteemis vajalikku ranguse taset. Kriminaalõigussüsteemis on sageli loomulik siduda sanktsioonid kriminaalkaristusega, kuna karistus moodustab omamoodi fookuspunkti, mille ümber keerlevad teised kriminaalõigussüsteemi osad. Sõltuvalt sellest, kas konkreetne meede on määratletud kui karistus või mitte

Võttes kokku kriminaalõigussüsteemi, on arengud kriminaaltulu tuvastamiseks ja konfiskeerimiseks tõstetud riigi tasandil prioriteetideks ja juba toimumas, kuid kõiki soovitud tulemusi ei ole veel saavutatud. Kehtivas karistusõiguses on ettenähtud mitmeid mooduseid erineva vara konfiskeerimiseks või näha ette võimalust konfiskeerimise asendamiseks. Samas puudub Euroopa Liidu vaates ühtselt jälgitav konfiskeerimise või konfiskeerimise asendamise süsteem. Oluline on, et liikmesriigid saaksid kriminaaltulu efektiivselt avastada ning lubatud oleks menetluse käigus omavahel andmeid jagada. Euroopa Parlamendi eestvedamisel soovitakse koostada ühtne direktiiv, mille alusel konfiskeeriks kõik liikmesriigid kriminaaltulu ühetaoliselt ja läbipaistvalt.

1.4 Kriminaaltulu konfiskeerimise parendamine

Siseministeriumi “Siseturvalisuse arengukavas 2020-2030” on üheks eesmärgiks välja toodud võitlus raske ja organiseeritud kuritegevusega. Selleks, et seda eesmärki saavutada, on ühe olulise tegevussuunana arengukavas välja toodud kriminaaltulu tuvastamise ja konfiskeerimise võimekuse parandamine. 2022. aasta sügisel viidi läbi katseprojekt koostöös Politsei- ja Piirivalveametiga, Rahapesu Andmebürooga ja Maksu- ja Tolliametiga. Projekti raames koolitati välja varajälituse konsultandid Põhja ja Viru ringkonnaprokuratuuris. Lisaks loodi täiendavad ametikohad majanduskonsultantidele Põhja ja Lõuna ringkonnaprokuratuuris. Varajälituse konsultantide tööks on abistada prokuröre ja uurijaid kriminaaltulu tuvastamise küsimustes. Nad on saanud eraldi väljaõppe ja täiendavad end pidevalt edasi, kriminaaltulu tuvastamise õiguslike aspektide, tuvastamise metoodika- ja taktika, erinevate tüpoloogiate ning krüptovaluuta teemadel. Eelnimetatud projekt on heaks näiteks, kuidas prokuratuur soovib ja proovib uuenduslikult läheneda uutele väljakutsetele, et käia ajaga kaasas ja olla kurjategijatest sammu võrra ees. (Prokuratuur, 2022)

Euroopa Liidus on pikka aega peetud üheks tõhusaimaks vahendiks organiseeritud kuritegevusega võitlemiseks kriminaaltulu konfiskeerimist. Peamine põhjus kuritegelike organisatsioonide eksisteerimisel on ebaseaduslike vahenditega tulu suurendamine ning see võetakse konfiskeerimise korral sihikule. Rahvusvahelisel tasandil on mitu juriidilist dokumenti, millega edendatakse kriminaaltulu konfiskeerimist. Suureks saavutuseks peetakse 1990. aasta Strasbourgi konventsiooni edendamist. Konventsiooni on ratifitseerinud kõik 27 Euroopa Liidu liikmesriiki. Selle eesmärgiks on rahvusvahelist koostööd edendada, et kuritegeliku vara avastamine, jälgimine, arestimine ja konfiskeerimine oleks tõhusam. Konventsiooni on ajakohastatud ja täiendatud 2005. aasta Varssavi konventsiooniga. Euroopa Liit on ammu juba rõhutanud kui oluline on kriminaaltulu konfiskeerimine. Vastu on võetud mitu Euroopa Liidu õigusakti viimaste aastate jooksul, et tagada ühtsed põhimõtted konfiskeerimiseks. Praegu keskendub Euroopa Liit aktide liikmesriikides nõuetekohasele rakendamisele. (Euroopa e-õiguskeskkond, 2023)

Fink ja Brackney (2005, pp. 307) nendivad, et finantskuriteos süüdimõistva kohtuotsuse maksukulu ei pruugi olla põhiline probleem, millega maksumaksja peab tegelema, kuid kindlasti ei tohi seda jätta tähelepanuta. Illegaalsest sissetulekust tulenevad puudujäägid ja selle on karmid tagajärjed. Kriminaaltulu teenivad isikud, kes soovivad ennast süüdi

tunnistada, tuleb teavitada sellest, et pärast nende süüdimõistmist võivad sellest tulenevad maksutagajärjed olla rasked ning suurendada nende kuritegeliku käitumise kulusid drastiliselt. Lisaks sellele, et kriminaaltulu teenivad isikud peavad maksma oma kuritegelikult teel saadud tulult makse, intresse ja trahve, seisavad nad silmitsi ka võimalusega, et nad on kohustatud ebaseaduslikult saadud tulust loobuma. Maksuametil lasub kohustus tõendada selgete ja veenvate tõenditega, et maksumaksja maksis kõnealusel maksuaastal oma maksu vähem ning osa alammakstud summast tulenes pettusest.

Boucht (2017, lk 185-187) toob välja kui oluline on järgida ühtset tõendamisstandardit. Kõrgem tõendamisstandard tagab selle, et vara konfiskeeritakse ainult õigustatud põhjustel. Kriminaalmenetluses, kus on eesmärk kehtestada kriminaalvastutus, nõutakse tavaliselt väga kõrget tõendamisstandardit, ehk niinimetatud "väljaspool mõistlikku kahtlust". See tähendab seda, kui riigil ei õnnestu kohtualuse süüd piisava tõendamisstandardiga tõendada, tuleb ta õigeks mõista. Kriminaalmenetluse kõrge standard on mõeldud süütute kaitsmiseks. See lubab süüdi mõista ainult kahtlustatavad, kes on selgelt süüdi. Kriminaalõiguses on valesti süüdimõistvate kohtuotsuste aktsepteerimine traditsiooniliselt olnud madal. Laialdasemalt tsiteeritud niinimetatud Blackstone suhtarvu kohaselt on parem, kui kümme süüdlast pääseb, kui üks süütu kannatab. Kriminaalmenetluses on tõendamise tase kõrge ka selleks, et õppida vältima eksimusi. Arvestades seda, et tänapäeva ühiskonnas on süüdimõistmise tagajärjed mitte ainult karm kohtlemine inimese suhtes, vaid ka häbistamine ja suur mainekahju, ei ole aktsepteeritav kõrget tõendamisstandardit väheoluliseks pidada. Kõrgem tõendamisstandard vähendab ohtu, et sihikule võetakse vara, mida ei tohiks konfiskeerida. Sobiva standardi leidmine põhineb keerulisel kaalutlusel, mis hõlmab mitmeid kaalutlusi, mis on seotud nii kuritegelikul teel kahtlustatava tulu eduka konfiskeerimise huvidega kui ka ebaseaduslike konfiskeerimisotsuste suhteliste kuludega.

Stefanou ja Xanthaki (2005, lk 42) tulevad meelde, et tuleb austada Euroopa Liidu kodanike õigust elada kuritegevuse vabas keskkonnas. Samamoodi aga tuleb austada ka Euroopa Liidu kodanike õigust andmekaitsele. Osaledes riigihankekonkurssidel, tundub hea kompromiss Saksamaa kontseptsioon saladuse ja privaatsusega seotud õiguste mitterikkumisest, kui andmeid jagatakse riigiasutuste vahel. Sellist mõtteviisi näib järgivat valdav enamus riiklikest õigussüsteemidest, juhul kui on tarvis küsida või edastada andmeid politsei, prokuratuuri ning muude uurimisasutuste vahel.

Vettori (2006, lk 112) selgitab, et finantskuritegude uurimise kohta läbiviidud analüüs on näidanud, et viimastel aastatel on kasvanud finantsuurimise kultuur ja sellest tulenevalt paranenud ka koolitused. Siiski rõhutab ta, et peaaegu poolte Euroopa Liidu liikmesriikides uurimisasutustele pakutavate koolitustega ei saa veel kaugeltki rahul olla. Koolitused toimuvad juhendamise vormis ja jätavad tähelepanuta rahalised aspektid. Kahjuks jäetakse ka kontrollimata kui palju on ametnikud ja uurijad koolitustel tegelikult uusi teadmisi omandanud. Jälgitakse ainult osalemist ja kohalolu aga mitte sisulist arusaamist.

Feldmanis ja Ploom (2007, 3, lk 180-188) arutlevad selle üle, kuidas muuta kuritegevuse vastane võitlus efektiivsemaks, on ülimalt oluline leida meetmed, mis kuritegude toimepanemist ohjaksid ja võimaldaksid ära võtta kuriteo tulemusel saadud vara. Õiguskaitseasutuste tähelepanu on seepärast aina enam suunatud kriminaaltulu avastamisele ja konfiskeerimisele ja rahapesu tõkestamisele.

Koolmeister (1999, lk 191) seletab lahti konfiskeerimise haldussunnivahendina. 24 aastat tagasi olid tema sõnul õigusloomes ja haldussunni kohaldamise praktikas konfiskeerimise probleemid omandanud arvestatava aktuaalsuse. Tänapäevaks kehtetus haldusõigusrikkumiste seadustikus olid välja toodud konfiskeerimise sätted. Juba sellel ajal oli märgatavalt suurenenud konfiskeerimisega seotud kohtulahendite arv ning arvati, et konfiskeerimist käsitlev normistik oli siiski vastuoluline ja lünklik ning praktika oli sellest tugevalt mõjutatud. Koolmeister nentis, et karistusseadustiku väljatöötamine eeldaks konfiskeerimise kaasajale vastavat reguleerimist. Ta mainis ka ära, et Euroopa Nõukogu 1990. aasta rahapesu ja kriminaaltulu avastamise, arestimise ja konfiskeerimise konventsiooniga ühinemiseks ettevalmistamine on äärmiselt oluline.

Ploom (2010, lk 71-72) toob välja oma mõtted selle üle, kuidas karistusõigust on sajandeid peetud iga suveräänse riigi õigussüsteemi keskseks osaks. Maastrichti lepinguga loodi sellest tulenevalt niinimetatud kolme samba süsteem. Süsteemi kohaselt oli kriminaalmenetluslane koostöö just liikmesriikide valitsuste vaheline koostöö. Mida rohkem aeg edasi, seda enam Üritas kriminaalmenetluslast koostööd Euroopa Liit mõjutada. Loodi spetsiaalselt volitustega Euroopa Liidu institutsioonid-Europol politseikoostöö raames ning Eurojust õigusabi raames. Kasutusele võeti ka vastastikuse tunnustamise põhimõtted, mis võimaldasid liikmesriikidel tunnustada suurel määral kriminaalmenetlusalaseid otsuseid materiaalsoiguslikele erisustele vaatamata. Euroopa Liidu institutsioonide pädevuse

suurendamise osa kriminaalmenetlusalasest koostöö küsimuses, on konkreetse seisukoha võtnud Saksamaa Konstitutsioonikohus. Ta tõdeb, et Euroopa Liidu institutsioonid peaksid oma ülesandeid täitma viisil, et koostöös jääks oluline roll liikmesriikidele, kus on õiguslikult ja praktiliselt toimiv demokraatia. Sellest seisukohast tulenevalt on Euroopa Prokuratuuri tulevik väga suuresti küsitav.

Vagaská jt (2022, lk 4681) mõtestavad lahti kuidas kuritegevusest saadud tulu legaliseerimine ja kasutamine kujutab endas tõsiste majanduslike ja sotsiaalsete tagajärgedega ülemaailmset probleemi. Infotehnoloogiad koos arenenud arvutitehnikatega on olulised vahendid rahapesu, finantskuritegevuse ja terrorismi rahastamise võitluses. Tänapäeval kasutatakse matemaatilisi mudeleid strateegiate lahendamisel, et arvutada välja näiteks rahavoogude liikumised. Kuritegevusest saadud tulu legaliseerimise riski väljaselgitamiseks kasutavad teatud riigid Baseli rahapesu tõkestamise indeksit. 24 Euroopa Liidu liikmesriigi andmekogude rahalised riskitasemed saab välja võtta ajavahemikul 2012-2019. Teadlased soovivad kasutada regressioonanalüüsi, et modelleerida uuritava käitumise süsteemi. Arvatakse, et mudeli väljatöötamisel on kuritegelikul teel saadud tulu legaliseerimise risk minimaalne.

Boucht (2013, lk 128) arutleb, kuidas kriminaaltulu konfiskeerimine, võttes aluseks kriminaalmenetlus- ja karistusseadustiku, nõuab tavaliselt kuriteo ja süüteo tõendite kindlakstegemist. Kui tõendeid ei ole kogutud piisavalt või ei ole need kogutud õigesti, võib see teha tagasinõudmise peaaegu võimatuks. Eriti võib raske olla leida vajalikke tõendeid raskemate kuritegude puhul, kui kuritegu on toime pandud märkimisväärse majandusliku kasu saamise eesmärgil. Selleks võib olla narkokaubandus, salakaubavedu ja mingit muud liiki organiseeritud kuritegevus. See kahtlus tekib siis, kui isikul on vara ebamõistlikult palju ning see ei klapi nende seadusliku sissetulekuga. Kui on selgelt näha, et vara pärineb kuritegelikul teel tehtud tegevuse või kokkulepete kaudu, võib juhtuda, et on raske leida konkreetset allikat, kust kuritegelik vara on tulnud. Selle tõttu on raske ka leida tõendeid ja vara konfiskeerimine võidakse tühistada. See on äärmiselt suur probleem, sest see õpetab kurjategijatel oma jälgi segada ja tõestab, et kui teenida piisavas summas ja koguses kriminaalset tulu, on vahelejäämise tõenäosus küll olemas, kuid selle tõendamine vähetõenäoline. Organiseeritud kuritegevus võib sellega kaasnevalt rahastada uusi kriminaalseid organisatsioone. Kogu selline kuritegelik skeem moonutab konkurentsi legaalsete ettevõtete vahel ning põhjustab märkimisväärset maksukahju. Arvatakse, et selle probleemi tõhus lahendus on kasutada laiendatud konfiskeerimist.

Sootak jt (2022, lk 709) seletavad lahti, et lisaks rahatrahvile ja rahalisele karistusele saab konfiskeerida juriidiliselt isikult vara samasugustel alustel nagu saab seda füüsilistelt isikutelt. Konfiskeerida on võimalik süüteo toimepanemise vahend, vara, mis on süüteoga saadud ning ka vahetu objekt seaduses sätestatud juhtudel. Konfiskeerida saab ka süüteo ettevalmistamiseks kasutatud aine või ese. Seaduses sätestatud juhtudel, kuriteo korral, on võimalik kohaldada kuriteoga saadud vara laiendatud konfiskeerimine. On ka võimalik konfiskeerimise asendamine seaduses sätestatud alustel, ehk teisisõnu väljamõistmine konfiskeeritava vara vastavas summas. Lisaks on võimalik ka konfiskeerida kolmandast isikust juriidilise isiku vara.

Foo (2020, lk 790) toob välja, et saada jälile kriminaaltulule seadusliku tegevuse kaudu või märgates rahapesu, on olnud ja peaks olema fookuses aina rohkem. Küsimus, mis aina enam esile kerkib, on tõendid: kas neid on ja kuidas neid legaalsel teel üles leida? Soovitakse välja töötada süsteem, millega leiaks lahenduse probleemile, kuidas tõendada, et tulu või vara on teenitud kriminaalsel teel. Tõendamisraskusi ületades tuleb teha koostööd erinevate asutustega, et oleks võimalus kasutada võimalikult palju erinevaid meetmeid, sest erinevatel ametkondadel on erinevad õigused erinevaid toiminguid läbi viia.

Boucht (2017, lk 27) seletab, et laiendatud konfiskeerimine on üks tõhusamaid viise kuidas saada osavatel kurjategijatelt kätte jöhkratel viisidel teenitud tulu ja saadu vara. Kuigi on hirm, et laiendatud konfiskeerimisega võib kaasneda oht, et tõendeid ei leita piisavalt ja kriminaalset tulu ei saa ringlusest eemaldada. Kui tõendid on kaudsed, on peaaegu võimatu leida kriminaalse tulu päritolu ning panna paika selle liikumine seaduslikust ebaseaduslikuni. Suure profiiliga kurjategija vara uurides on ka ilma uurimata näha, et see on teenitud kriminaalsel teel. Kurjategijad aga on väga osavad ja oskavad seda hästi varjata ja jälgi segada. Lisaks sellele, õpetavad nad välja ka isikuid, kellega nad koostööd teevad, et nende vahelejäämise tõenäosus oleks võimalikult väike. Laiendatud konfiskeerimine peaks olema võimalus kõik need ohud ja hirmud eemaldada ja seda kasutades peaks võitjaks olema uurijad, mitte kurjategijad, nagu nad võivad olla harjunud.

Stessens (2000, lk 29-30) annab mõista, et konfiskeerimine on kui seaduslik töövahend ja võimalus saada ebaseaduslikku elu elavatelt isikutelt kätte see, mis neile ei kuulu. Õppides ja uurides erinevaid konfiskeerimise võimalusi saab välja tuua, et kõige edukamad

konfiskeerimised tehakse just ebatraditsioonilistel viisidel, sest siis on võimalus kurjategijaid üle kavaldada. Kõige parem on seda teha, kui koostöö erinevate riigisiseste asutuste ja ka välisriikide asutuste vahel on tihe ja edukas.

Kriminaaltulu konfiskeerimise parandamine on kokkuvõttes aktuaalselt arutlusel tõstetud lisaks Euroopa Parlamendile ka Eesti uurimisasutustes. Rahvusvahelise ja siseriikliku koostööna koolitatakse teemaga tegelevaid ametnikke ja vajadusel luuakse juurde või täiendatakse olemasolevaid konventsioone ja direktiive. Suure uuendusena saab välja tuua, et appi on võetud kriminaaltulu ja sellega kaasnevat kuritegevust analüüsima majandusteadlased.

2. EMPIIRILINE UURING KRIMINAALTULU KONFISKEERIMISE PRAKTIKAST

2.1 Uuringu metoodika, läbiviimise protsess ja valim

Lõputöö raames viiakse läbi kvalitatiivne empiiriline uuring. Viiakse läbi ekspertintervjuud, lõputöö eesmärgiks selgitada välja, kuidas parandada kriminaaltulu konfiskeerimise protsessi. Kvalitatiivse uurimismeetodi üheks tasandiks on indiviidi professionaalse kogemuse uurimine ja analüüs. (Õunapuu, 2012, lk 62) Professionaalset kogemust saab lõputöö eesmärgi saavutamiseks kasutada tehes ekspertintervjuud Maksu- ja Tolliameti, Politsei- ja Piirivalveameti, Keskkriminaalpolitsei, Riigiprokuratuuri ja siseministeeriumi, ametnikega, kelle igapäevatöö hõlmab erineva nurga alt kriminaaltulu ja rahapesuga tegelemist.

Andmekogumismeetodi valikul lähtuti lõputöö eesmärgist ning uuringus kasutati poolstruktureeritud eksperdiintervjuud (Flick, 2009, p.165). Intervjuud sobivad eesmärgi täitmiseks just eelkõige seetõttu, et tegemist on avatud küsimustega mis eeldavad põhjalikke vastuseid (Denscombe, 2003, p. 165). Lisaks sellele on tegemist individuaalintervjuuga läbi mille saab privaatset, omas tempos käsitletavaid teemasid arutada ja intervjuud vastavalt vajadusele suunata. Individuaalne ekspertintervjuu on oluline, sest rõhku saab pöörata intervjuueeritava isiklikule arvamusele ja hoiakule seoses antud teemaga ning on teada, et intervjuueeritav on oma ala ekspert ja on soov koguda temalt selle ala kohta faktiteadmisi. (Lepik, *et al.*, 2014)

Valimiks on ettekavatsetud valim ehk eesmärgipärane valim, kus valimisse on valitud isikud lähtudes eelteadmistest nende kohta. (Teddlie & Yu, 2007, p. 80). Autor, teades, et Maksu- ja Tolliametis, Keskkriminaalpolitseis, Riigiprokuratuuris, Siseministeeriumis ja Politsei- ja Piirivalveametis töötavad ametnikud on kursis kõikide kriminaaltuluga seonduvate seaduste muudatustega ning neil on kitsas valdkonnas pikaajaline staaž, siis oskavad nad osutada probleemkohtadele nii kohtueelses menetluses kui ka kohtumenetluses. Lisaks sellele omavad nad teadmisi Eesti Vabariigi ja rahvusvahelise koostöö tihedusest ning statistikast, millise kriminaaltuluga on töökoormus kõige suurem. Valimi eeldatav suurus on kuus inimest, kes on viie asutuse peale ära jagatud.

Andmeanalüüsimeetodina rakendatakse kvalitatiivset sisuanalüüsi, mille tulemusel saab koostada koodid. (Õunapuu, 2014, lk 161) Intervjuude alusel saab sisuanalüüsi tehes jagada teemad kategooriatesse ja kategooriad omaette koodideks ning moodustada selle järel koodipuu tabel. Kategooriad töötatakse välja valmistudes intervjuudeks küsimuste alusel kriminaaltulu avastamise ja konfiskeerimise seadusandluse, ametnike pädevuse ja riigiasutuste koostöö kohta.

Intervjueeritavateks olid Politsei- ja Piirivalveameti keskkriminaalpolitsei kriminaaltulu tuvastamise büroo juht ning menetlusgrupi juht, Riigiprokuratuuri riigiprokurör, siseministeeriumi nõunik, Maksu- ja Tolliameti uurimisosakonna vanemuurja ja analüütik ja Politsei- ja Piirivalveameti teenuseomanik. Kõik intervjueeritavad on oma ala eksperdid ja valdavad käsitletavat teemat.

Allolevas tabelis (vt tabel 1) on näidatud ametikohad, intervjuude toimumiskohad ja intervjuude kestus ajaliselt

Tabel 1. Intervjueeritavate ametikohad, intervjuude toimumiskohad ja intervjuude kestus ajaliselt (autori koostatud)

Ametikoht	Intervjueeritava kood	Toimumise koht	Intervjuu kestus
Politsei- ja Piirivalveameti keskkriminaalpolitsei kriminaaltulu tuvastamise büroo juht	INT 1	Keskkriminaalpolitsei	54 minutit
Politsei- ja Piirivalveameti keskkriminaalpolitsei kriminaaltulu tuvastamise büroo menetlusgrupi juht	INT 2	Keskkriminaalpolitsei	31 minutit
Riigiprokuratuuri riigiprokurör	INT 3	Riigiprokuratuur	25 minutit

Siseministeeriumi nõunik	INT 4	Siseministeerium	27 minutit
Maksu- ja Tolliameti uurimisosakonna vanemuurija ja analüütik	INT 5	Maksu- ja Tolliamet	14 minutit
Politsei- ja Piirivalveameti teenuseomanik	INT 6	Politsei- ja Piirivalveameti Põhja prefektuur	24 minutit

Intervjueeritavate poole pöörduiti e-kirja teel. Kirjas selgitati lõputöö teemat ja küsiti nõusolekut intervjuu läbiviimiseks. Intervjuu aja ja läbiviimise koha said intervjueeritavad ise valida.

Intervjuude küsimused olid kõigile intervjueeritavatele samad ning intervjueeritavad said küsimustega tutvuda enne kohtumist. Kõik intervjuud toimusid näost-näkku. Intervjuude kestvuseks oli 30 minutit kuni 1 tund. Kõik intervjuud on salvestatud ja pärast transkribeeritud. Intervjuude ajal tegi intervjueerija märkmeid arvutisse. Kõigi intervjueeritavatega lepidi kokku, et nende vastused ei kajastu nimeliselt, et arutelu oleks vabam. Seoses sellega on intervjuude vastused esitatud umbisikulises tegumoes.

Andmete analüüsimiseks kasutati kvalitatiivset sisuanalüüsi. (Hirsijärvi, et al., 2010, lk 211).

Allolevas tabelis (vt tabel 2) on näidatud uurimisküsimuste vastavust intervjuudel intervjueeritavate käest küsitud küsimustega.

Tabel 2. Uurimisküsimustele vastamiseks intervjuudel küsitud küsimused (autori koostatud)

Uurimisküsimused	Intervjuu küsimused
Uurimisküsimus 1: Kuidas on kriminaaltulu konfiskeerimine riigi toel edasi arenenud?	Kas Teie arvates on Eestis kriminaaltulu teenimine probleemiks? Miks? Kas Eestis on kriminaaltulu riigile piisavalt prioriteediks? Kas seadusandlus toetab seda?

	Kuidas on muutunud viimase kahe aasta jooksul erinevate riigiasutuste koostöö seoses kriminaaltulu konfiskeerimisega?
Uurimisküsimus 2: Millised võivad olla kriminaaltulu konfiskeerimise ebaõnnestumise põhjused?	Millised on Teie arvates suurimad puudujäägid kriminaaltulu konfiskeerimises (sh seadusandluses)? Kuidas hindate kriminaaltuluga tegelevate ametnike pädevust?
Uurimisküsimus 3: Millised on peamised lahendused kriminaaltulu konfiskeerimise efektiivsemaks muutmiseks?	Millised oleks Teie soovid ja soovitused, et kriminaaltulu konfiskeerimine oleks efektiivsem? Kas oleks vaja harida ametnikke, muuta seadusandlust või mis oleks Teie nägemus?

Kõik intervjuud koosnesid 9 küsimusest (vaata lisa 1). Küsimustes olid kaetud teemad, et vastata uurimisküsimustele ning saada teada ka ametniku ekspertarvamust antud teema kohta. Lisaks küsiti küsimusi ametniku tööstaaži kohta ning kuidas ta antud teemaga tegeleb ja kursis on. Vastavalt vajadusele küsiti intervjuueeritavalt lisaküsimusi.

2.2 Intervjuude tulemused ja analüüs

Selles peatükis seletatakse lahti intervjuude tulemused ja analüüsitakse neid. Esitatakse intervjuude tulemused ja koodipuud kasutades kodeerimist. Peatüki teises pooles analüüsitakse neid tulemusi.

Intervjuueeritavatega tehti kokkulepe, et nende vastuseid ei kajastata töös isikuliselt. Seoses sellega on intervjuude vastused esitatud umbisikulises tegumoes.

Allolevates tabelites (vt tabel 3-8) on välja toodud kuus kategooriat, milleks intervjuud jagati. Esimese kategooria all on välja toodud kriminaaltulu teenimine, kui probleem. Teises kategoorias on kriminaaltulu teenimise kõige probleemsemad valdkonnad. Kolmas kategooria hõlmab endas suurimaid puudujääke kriminaaltulu konfiskeerimises. Neljas kategooria katab riigiasutuste koostöö muutuseid seoses kriminaaltulu konfiskeerimisega ning viies ametnike pädevust. Kuues kategooria toob välja ettepanekud kriminaaltulu

konfiskeerimise parandamiseks ja soodustamiseks. Kõik kategooriad on omakorda jagatud koodideks.

Tabel 3. Kriminaaltulu teenimise probleemid (autori koostatud)

Kategooria 1. Kriminaaltulu teenimise probleemid	Kood 1. Kuritegevus tasub ära Kood 2. Konfiskeeritakse ainult 2%
--	---

Intervjuu üheks sissejuhatavaks osaks oli lühikene arutelu teemal, kas ja miks on Eestis kriminaaltulu teenimine probleem, tuginedes intervjuueeritavate arvamusele ja nägemusele. Kõik kuus intervjuueeritavat ütlesid konkreetselt: *“Kuritegevus tasub praegu ära.”* Selline üksmeelne hinnang anti põhjusel, et Mati Ombleri analüüsis “Kriminaaltulu võimalik ulatus Eestis” tuleb välja, et statistiliselt suudetakse Eestis ainult 2% teenitavast tulust päriselt konfiskeerida. See tähendab seda, et kurjategijaid ei suudeta piisavalt varaliselt mõjutada. Intervjuueeritav INT 3 tõi välja, et: *“Põhimure on Eestil see, et me ei tea kui suurt summat kriminaaltulu me tegelikult taga ajame.”* Eesti esimene kriminaaltulu analüüs kaardistas arvatava ülevaate, kuid on veel palju uurida.

Teise kategooria alla „Kriminaaltulu teenimise kõige probleemsemad valdkonnad“ moodustus 4 koodi (vt tabel 4).

Tabel 4. Kriminaaltulu teenimise kõige probleemsemad valdkonnad (autori koostatud)

Kategooria 2. Kriminaaltulu teenimise kõige probleemsemad valdkonnad	Kood 1. Vara hoiustamine Kood 2. Vara müümine Kood 3. Vara liikumine Kood 4. Vara tagasisaamine
--	--

Intervjuude käigus tuli ka välja suur probleem seoses varade realiseerimisega. Intervjuueeritavad INT 1 ja INT 2 tõi välja probleemi tuuma: *“Eestis ei ole piisavalt turgu, et konfiskeeritud varasid realiseerida. Lisaks sellele, et varade hoiustamine on kulukas, langeb ka vara väärtus kiiresti.”* Täna ei luba seadus ilma omaniku loata eelmenetluses vara müüa. Intervjuueeritavad tõi lahenduseks välja, et arutelus peaksid olema rahvusvahelised oksjonid. Seal on tõenäosus varale ostjat leida suurem ja kiirem.

Vara hoiustamise mure on aga laiem. Intervjuude käigus tõid intervjuueeritavad INT 1 ja INT 2 välja, et: *“Varade hoiustamise kulu võiks menetluse käigus liikuda asutuselt asutusele edasi, mitte jääda koormama esimest asutust.”* See paneks kogu protsessi kiiremini liikuma, sest siis on kõigil huvi rohkem menetlust mitte ootama jääda, sest iga asutus soovib oma raha targalt kasutada.

Praktikas ette tulnud olukordade näitel rääkisid intervjuueeritavad INT 3 ja INT 4: *“Isiku vananemise või surma korral lõpetatakse mõistliku menetlustähtaja möödumisel menetlus ning isik saab kogu vara tagasi. See tähendab seda, et isik rikastub kuriteoga.”* Võib tekkida oht, et isikud võivad hakata proovima selliseid olukordi tekitama ning siis tasubki kuritegevus ära.

Kolmanda kategooria alla „Suurimad puudujäägid kriminaaltulu konfiskeerimises“ moodustus 3 koodi (vt tabel 5).

Tabel 5. Suurimad puudujäägid kriminaaltulu konfiskeerimises (autori koostatud)

Kategooria 3. Suurimad puudujäägid kriminaaltulu konfiskeerimises	Kood 1. Riikliku prioriteetsuse vähesus Kood 2. Ressursi puudus Kood 3. Koolitusvajadus
---	---

Kriminaaltulu konfiskeerimise prioritseerimise soovis ja küsimuses on väga oluline teema ressurss. Intervjuueeritavad INT 1, INT 4 ja INT 6 tõid välja, et: *“Kriminaaltulu prioriteediks tõstmine peab alguse saama juba valitsuse tasandil ning kaasatud peavad olema kõik uurimisasutused. Selleks aga on juurde vaja pädevaid ametnikke, keda on tarvis ka välja koolitada. See aga nõuab väga palju ressursi ning täna kahjuks ei ole näha, et seda kuskilt võtta oleks.”* Ressursi puudus on suur mure, sest selleks, et Eestis kriminaaltulu konfiskeerida rohkem, kui 2%, on vaja juurde inimesi ehk ametnike kes sellega tegeleksid. Ametnike palkamiseks on aga vaja raha, et neid alguses nii Eestis kui ka välismaal koolitada. Hea baas koolituste näol on tarvis selleks, et nad oskaksid märgata, kus ja keda oleks vaja uurida. Loomulikult on ka neile vaja maksta töö eest väärt ja motiveerivat palka.

Neljanda kategooria alla „Riigiasutuste koostöö muutused seoses kriminaaltulu konfiskeerimisega“ moodustus 2 koodi (vt tabel 6).

Tabel 6. Riigiasutuste koostöö muutused seoses kriminaaltulu konfiskeerimisega (autori koostatud)

Kategooria 4. Riigiasutuste koostöö muutused seoses kriminaaltulu konfiskeerimisega	Kood 1. Prioriteetsus tõuseb Kood 2. Vajalikud muudatused
---	--

Kriminaaltulu avastamise ja konfiskeerimise prioriteediks tõstmise kohta ütlesid intervjueeritavad INT 3 ja INT 4, et: *“Iga aastaga on kriminaaltulu avastamisega ja konfiskeerimisega tegelemine riigile suuremaks prioriteediks.”* ning *“Arenguruumi on veel palju ehk päris rahul ei saa veel kindlasti olla.”* Intervjueeritavad arutlesid selle üle, kuidas kriminaaltulu on küll viimaste aastatega aina enam päevakorda tulnud, kuid suured ja vajalikud muudatused võtavad justkui väga kaua aega. Muudatuste all toodi välja seadusemuudatused, ametnike juurde palkamine, rahaliste vahendite leidmine ning probleemide ja statistika kaardistamine.

Viienda kategooria alla „Ametnike pädevus“ moodustus 3 koodi (vt tabel 7).

Tabel 7. Ametnike pädevus (autori koostatud)

Kategooria 5. Ametnike pädevus	Kood 1. Kogemus Kood 2. Teooria Kood 3. Praktika
--------------------------------	--

Ametike pädevuse all on väga oluline, et ametnik oleks kogunud. Seda aga saab eeldada ainult ametnikelt, kellel on selja taga tööstaž. Intervjueeritav INT 5 ütles, et: *“Alati võiks olla rohkem kogemust, aga see ei ole kunagi piisav.”* Ametnike hea kogemus tekib soovist seda tööd teha ja eesmäärke täita.

Intervjueeritavad INT 1 ja INT 3 tõid välja, et: *“Tase erinevate uurimisasutuste erinevates üksustes on nii erinev, et see muudab uurimise kvaliteeti.”* Kõikide intervjueeritavate ametnike ühine soov oleks, et uurimisasutused koolitaksid üksteist rohkem ja lepiksid kokku ühise süsteemi. Praegu on mugavuse järgi välja töötatud süsteemid, mis ei too head tulemust. Üks intervjueeritav INT 6 tõi hea näite, et: *“Parim praktika on teooria.”* See tähendab seda, et ilma hea teooriata, ehk hea koolituste pagasita, on raskem liikuda edasi, luua seoseid ja mis

kõige olulisem, märgata kriminaaltulu õigetes kohtades. Intervjueeritav INT 3 tõi välja olukorra praktikas: *“Ametnikul on laual menetlus, aga ta ei oska aru saada, et tegemist võib olla kriminaaltuluga.”* Selliste näidete puhul jääbki kriminaaltulu avastamata, arestimata ning lõpuks konfiskeerimata.

Kuuenda kategooria alla „Ettepanekud“ moodustus 5 koodi (vt tabel 8).

Tabel 8. Ettepanekud (autori koostatud)

Kategooria 6. Ettepanekud	Kood 1. Seadusandlus Alakood 1.1 Areng Alakood 1.2 Puudujäägid Kood 2. Riiklik prioriteetsus Kood 3. Riigiasutuste koostöö parandamine Kood 4. Koos õppimine Kood 5. Koostöö reeglistik
---------------------------	---

Seadusandlus peab kriminaaltulu konfiskeerimisel olema hästi arusaadav ja lubama ametnikel teha oma tööd täies mahus. Seadus ei tohi kindlasti olla mitmeti mõistetav. Intervjueeritavate INT 1 ja INT 3 ühine arvamus oli, et seadus on hästi arenenud ja on täna väga heas seisus. Intervjueeritav INT 3 julges öelda, et: *“Õigus meile suuri takistusi ei sea.”*

Seadusandluses tekib praktikas ka detaile, mida soovitakse juurde lisada või natukene muuta. Suure kaaluga tuli intervjueeritavate INT 1 ja INT 2 soovina välja lause: *“Täna on veel seaduses kindlasti puudu ilma süüdimõistva kohtuotsuseta konfiskeerimine.”* See on probleem, sest kui isikut süüdi ei mõisteta peab uurimisasutus konfiskeeritud vara hoiustama ja üleval pidama ning see kulu võib aastatepikkuse kohtuprotsessi tõttu kasvada väga suureks.

Seadusandluse puudujäägina toodi intervjueeritavate INT 1 ja INT 3 ka välja, et: *“Ühisvara konfiskeerimine meil võimalik ei ole, kuid on tulnud ette olukordi kus see on olnud vajalik.”* Sellisel juhul võivad isikud hakata vara liigutama. Siis on raskem tõendada, kelle oma vara originaalselt oli ja võib tekkida olukord, et hiljem seda konfiskeerida ei ole võimalik.

Riigiasutuste koostöö on intervjueeritavate ametnike vaates, tuues ajavahemikuks viimased kaks aastat, väga palju edasi arenenud. Intervjueeritavad INT 4 ja INT 6 olid tänulikud:

“Tänu kriminaaltulu ulatuse analüüsimisele on meil täna töögrupp, kes käib koos arutamas, kuidas arendada ja parendada kriminaaltulu avastamist, arestimist ja konfiskeerimist.”; Riigiasutuste koostöös toome välja ettepanekud, kuidas seadust muuta asjakohasemaks.”; “Uurimisasutused suhtlevad aina rohkem vabamalt, et üksteiselt nõu küsida, kuid kahjuks on koostöö aluseks tihtipeale isiklikul tasandil läbisaamine.” Nende arvamuste põhjal võib öelda, et koostöö areneb edasi mitte ei lähe halvemaks. Organiseeritakse koos koolitusi, mis hõlmavad mitmeid riigiasutusi ja sealhulgas uurimisasutusi. Koolitused on nii rahvuslikud kui ka rahvusvahelised.

Intervjueritav INT 1 tõi välja arvatava probleemi, miks on riigiasutuste koostöö piiratud: *“Eestis on andmekaitse väga tugev ja hästi arenenud. See on hea, sest see kaitseb iga inimest. See on tihtipeale aga põhjus, miks on erinevate riigiasutuste ja uurimisasutuste koostöö piiratud. Omavahel ei ole lubatud informatsiooni jagada, aga umbmäärase aruteluga ei saa ka abi küsida.”* See probleem on aktuaalne, sest sellega on kokku puutunud mitmed ametnikud. Ametnike soov oleks uurimisasutustele töötada välja reeglistik, kuidas võib menetluse alusel andmeid küsida või jagada. Tänu sellisele süsteemile oleks koostöö sujuvam ja tulemused paraneksid silmnähtavalt. See tõstaks ka suutlikust kriminaaltulu konfiskeerida rohkem kui 2%.

2.3 Järeldused ja ettepanekud

Selles peatükis tuuakse välja intervjuude vastuste põhjal tehtud järeldused kriminaaltulu konfiskeerimise probleemide kohta, arvestades seadusandlust, ametnike pädevust ja tuginedes intervjueritavate kogemustele ja statistikale.

Lõputöös püstitati kolm uurimisküsimust, millele otsiti vastuseid. Esimeseks uurimisküsimuseks oli: *“Kuidas on kriminaaltulu konfiskeerimine riigi toel edasi arenenud?”* Intervjuude põhjal selgus, et riik on viimaste aastate jooksul tõstnud kriminaaltulu teema, selle avastamise ja konfiskeerimise aktuaalseks teemaks. Üks esimestest olulistest tegevustest toodi välja keskkriminaalpolitseis kriminaaltulu avastamise büroo loomine. Siseministeeriumi *“Siseturvalisuse arengukavas 2020-2030”* on näha, et riik on selle teema ka prioriteedina kirja pannud. Intervjueritavate jutt on kooskõlas ka käesoleva töö lk 8 ja 9 toodud teooriaga, kus on välja toodud Siseministeeriumi arengukavas olev eesmärk ja prioriteet *“Kuritegevus ei tohi ära tasuda”*. Väga suure sammuna on ka kaasa aidanud Mati Ombleri 2022. aastal

koostatud analüüs “Kriminaaltulu võimalik analüüs Eestis”. Analüüsis välja toodud aastas konfiskeeritav kriminaaltulu ulatus on lahti kirjutatud ka käesoleva töö teooria osas lk 8. Siiski soovivad ametnikud viia sisse seadusemuudatusi, saada juurde pädevaid kolleege ning kaardistada veel täpsemalt, millises summas kriminaaltulu peab Eestis tegelikult üles leidma.

Teiseks uurimisküsimuseks oli: “Millised võivad olla kriminaaltulu konfiskeerimise ebaõnnestumise põhjused?” Intervjuudest selgus, et enamus juhtudel on ametnikel kriminaaltulu konfiskeerimine õnnestunud. Kui kriminaaltulu konfiskeerimine ei õnnestunud, sai tehtud menetlusalune kokkuleppe ning süüdistatav sai oma vara tagasi. See ei ole aga uurimisasutuse halva töö tulemus, vaid kohtu otsus.

Kolmandaks uurimisküsimuseks oli: “Millised on peamised lahendused kriminaaltulu konfiskeerimise efektiivsemaks muutmiseks?”. Seadusandluse parendamine on üks oluline osa kriminaaltulu konfiskeerimise prioritseerimisest ja efektiivistamisest. Samuti on oluline hoida ja koolitada pädevaid ametnikke. Ametkonnad saavad eraldi ja koos esitada siseministeriumile ettepanekuid, mida oleks vaja seaduses lisada või muuta ning milliseid võimalusi vajavad ametnikud. Käesoleva töö teooria osas lk 13, tuli välja, et seadusandluse arengut ja ametnike pädevust on vähe uuritud ja kurjategijad on alati sammu ees. Intervjuude tulemustest tuli aga välja, et tänaseks on juba kaardistatud probleemid ja igapäevaselt räägitakse ja nende lahendustest.

Seadusemuudatuse ideid tuli intervjuude käigus välja mitu. Esimene ja intervjuueeritavate seas kõige mainitum oli kriminaaltulu konfiskeerimine ilma süüdimõistva kohtuotsuseta. Selle taga on palju aspekte.

Selleks, et oodata ära süüdimõistev kohtuotsus, võib kuluda ebamääraselt pikk aeg. Varade hoiustamine on riigile kulukas ning vara väärtus langeb, ehk vara lihtsalt ootab. Eestis ei leidu tihti varale ostjat, sest turg on väike ja hinnalist vara raske müüa. Lahendus oleks vara müüa rahvusvahelistel oksjonitel. Ametnike sooviks oli ka varade halduse üleandmine järgmisele menetlevale asutusele. See tähendaks seda, et esimene uurimisasutus, kes menetlusega tegeleb ei pea kuni kohtuotsuseni neid kulusid kandma. See omakorda paneb asutused kiiremini tegutsema, et maksekoormusest võimalikult kiiresti vabaneda.

Intervjueeritavad tõid välja ka seadusemuudatuse ideena ühisvarade konfiskeerimise. Juhul, kui vara liigutatakse enne, kui on piisavalt tõendeid, et vara arestida, siis hiljem ei saa seda vara enam konfiskeerida.

Probleem konfiskeerimisega tekib ka siis, kui menetlusaluse isiku tervis halveneb või kui isik sureb. Sellisel juhul menetlus lõpetatakse mõistliku menetlustähtaja möödumisel ning isik saab kogu oma vara tagasi.

Selleks, et kriminaaltulu konfiskeerimine oleks võimalikult tõhus, on uurimisasutustel enda ridadesse vaja piisav arv väga häid spetsialiste. Ressurssi spetsialiste palgata tuleb leida, kuid see on äärmiselt vajalik, et täna töötavad spetsialistid ei oleks ülekoormatud. Uusi ametnikke on oluline nii teooria kui ka praktikaga harida. Kogenud ametnikud soovivad ise ja nõuavad ka uutelt ametnikelt rahvuslike ja rahvusvaheliste koolituste läbimist. Käesoleva töö teooria osas lk 19, on välja toodud et Euroopa Liidu liikmesriikides uurimisasutustele pakutavate koolitustega ei saa veel rahul olla.

Intervjueeritavad tõid ka välja, et andmekaitse on Eestis ja Euroopas tugev. See aga takistab vahest uurimisasutuste koostööd. Kui üks uurimisasutus küsib teiselt uurimisasutuselt andmeid, ei ole lubatud neid edasi jagada. See aga takistab menetluse käiku ehk võib menetlust pikendada või hoopis takistada. Intervjueeritavate soov oleks kriminaalmenetluse läbiviimise puhul luua andmete jagamise kohta kindel reeglistik.

Ametnikel erinevates riigiasutustes ja uurimisasutustes peab olema kriminaaltulu avastamise ja konfiskeerimise teemal täpselt sama töökorraldus. Täna ei ole veel loodud ühtset süsteemi, mis aitaks parandada efektiivset töökorraldust. Ametnikud on ülekoormatud, neil ei ole piisavalt teooriat ja praktilist kogemust, et tunda ära kriminaaltulu ja kuidas sellega edasi peaks tegelema. Seadusega tuleb paika panna ühtne reeglistik. Andmete jagamise vajadusest ja selle arengust viimastel aastatel Euroopa Liidus on räägitud käesoleva lõputöö teooria osas lk 15.

Kriminaaltulu konfiskeerimise efektiivsemaks muutmiseks on vaja ressursi. Ressursiga on alustuseks tarvis teemat nii laiemalt kui ka süvendatult uurida. Lisaks on vaja palgata juurde ametnikke, neid koolitada, töötada välja uued seadusemuudatused. Ressurss, kui abivahend eesmärkide täitmiseks on välja toodud käesoleva töö teooria osas lk 10.

Tänu kriminaaltulu esimesele analüüsile käib täna koos kriminaaltuluga tegelevate ametnike töögrupp. Asjatundjad arendavad ja soovivad aina edasi arendada kõiki aspekte kriminaaltulu avastamisega ja konfiskeerimisega seoses.

Oluline on kriminaaltulu teemat edasi uurida. Teema on lai, seda saab kitsendada, uurida statistiliselt ja kaardistada või uurida süvitsi mingisugust kindlat esilekerkivat probleemi. Kriminaaltulu teema on aina aktuaalsem ja seda tuleb põhjalikumalt analüüsida. Kriminaaltulu teemadega tegelevad ametnikud on hingega asja juures ning soovivad ja vajavad samade perspektiivide ja plaanidega inimesi juurde.

KOKKUVÕTE

Kriminaaltulu konfiskeerimine on Eesti Vabariigis väga aktuaalne teema. Kriminaaltulu teenitakse ligikaudu 450 miljonit eurot aastas ning sellest suudetakse konfiskeerida ainult 2% või vähem. Oluline on, et kuritegevus ei tasuks ära. Selleks tuleb püsida kriminaaltulu teenijatest mitu sammu ees ja mõelda välja uusi lahendusi.

Lõputöö uurimisprobleemiks oli küsimus: kuidas arendada asutuste vahelist koostööd kriminaaltulu leidmisel ja tõendamisel selliselt, et oleks tagatud selle konfiskeerimine? Sellest tulenevalt oli lõputöö eesmärgiks välja selgitada, kriminaaltulu konfiskeerimise protsessi puudujäägid ja teha selles osas ettepanekud.

Esimeseks uurimisülesandeks oli analüüsida kriminaaltulu konfiskeerimise teoreetilist käsitlust, tuginedes teadusallikatele ja kehtivatele õigusaktidele. Kriminaaltuluga seotud seadusandlust on viimaste aastate jooksul vastavalt kriminaaltuluga tegelevate ametnike soovidele ja soovitudele täiendatud.

Teiseks uurimisülesandeks oli analüüsida kriminaaltulu konfiskeerimise käiku ja ulatust kohtueelses menetluses ning intervjuu tulemusi kriminaaltulu konfiskeerimise praktikate ja probleemide kohta. Kriminaaltulu ulatuse esimesest analüüsist loeb välja et see teenitav summa Eestis on 450 miljonit eurot aastas. Arvutuslikult konfiskeeritakse sellest umbes 9 miljonit eurot ehk 2%. Intervjueeritavate arvates on Eestis kriminaaltuluga tegelevate ametnike pädevus üsna heal tasemel. Siiski soovitakse ja soovitatakse rohkem koolitusi, et näha teiste riikide praktikaid ja süsteeme ning sealjuures avardada silmaringi, mida ka enda praktikasse kasutusele võtta. Siiski arvasid intervjueeritavad, et uurimisasutustel ei ole ühtset süsteemi kriminaaltuluga tegelemisel ning ametnikud ei tunne töölaual kriminaaltulu ära.

Kolmandaks uurimisülesandeks oli teooria ja empiirilise uuringu võrdluste põhjal luua ettepanekuid, kuidas parendada kriminaaltulu konfiskeerimise asutuste vahelist võimekust kohtueelses menetluses. Intervjueeritavate arvates ei ole olukord üldse halb, vaid olulised muudatused viiakse siiski peaaegu alati jõusse. Siiski, intervjueeritavad on kindlad, et alati saab paremini ja arenguruumi on. Jõuti järeldusele, et kriminaaltulu konfiskeerimisel ei ole ühte kindlat probleemi. Selleks, et muuta kriminaaltulu konfiskeerimine efektiivsemaks, tuleb koostöös riigiasutustega täiendada karistusmenetlusseadustikku ning

kriminaalmenetlusseadustikku mõnede lisa punktidega. Samuti on vaja juurde värvata ja õpetada pädevaid ametnikke ning pakkuda neile rahvusvahelisi teoreetilisi ja praktilisi koolitusi.

Lõputöö eesmärgiks oli välja selgitada kriminaaltulu konfiskeerimise protsessi puudujäägid ja teha selles osas ettepanekud. Et protsess areneks edasi, tuleb täiendada seadusandlust vajalike punktidega, koolitada juurde uusi ametnikke ja spetsialiste ning tunda õiges kaasuses ära kriminaaltulu. Kõik eelmainitu tekib aga hea koostöö tulemusel ja ühises soovis mitte lasta kuritegevusel ära tasuda. Teema on uudne ja aktuaalne, sest seda on veel vähe uuritud ning see on päevakajaline teema, mis on võetud prioriteediks ja arendamiseks.

Lõputöös püstitatud eesmärk sai täidetud ja uurimisküsimustele leiti vastused. Lõputöö tulemuste põhjal soovitatakse teemat põhjalikult edasi uurida. Praeguses lõputöös oli palju ametnike arvamusi, kuid järgnevatel uurimustel tuleb süveneda rohkem praktikasse. Kriminaaltulu vajab kaardistamist ja põhjalikumat analüüsimist. Soovitatakse ka kaasusepõhiselt tuua detailsemaid näiteid, võrreldes seadusandlust.

SUMMARY

Confiscation of criminal proceedings is a very topical issue in Estonia. Criminal income is around 450 million euros per year and only 2% or less is confiscated. It is important that crime does not pay. To do this, you have to stay several steps ahead of those who earn criminal income and come up with new solutions.

The research problem of the thesis was a question: how to develop cooperation between agencies in finding and proving criminal income in such a way that its confiscation is guaranteed? Accordingly, the aim of the thesis was to find out the shortcomings of the process of confiscation of criminal proceeds and to make proposals in this regard.

The first research task was to analyze the theoretical approach to the confiscation of criminal proceeds, based on scientific sources and current legislation. In recent years, the legislation related to criminal proceeds has been supplemented according to the wishes and recommendations of officials dealing with criminal proceeds.

The second research task was to analyze the course and extent of confiscation of criminal proceeds in pre-trial proceedings and the results of the interview on the practices and problems of confiscation of criminal proceeds. The first analysis of the scope of criminal income shows that this amount earned in Estonia is 450 million euros per year. According to calculations, about 9 million euros or 2% of it will be confiscated. In the opinion of the interviewees, the competence of officials dealing with criminal income in Estonia is at a fairly good level. However, more trainings are desired and recommended in order to see the practices and systems of other countries and thereby broaden the horizons, which can also be used in one's own practice. However, the interviewees thought that investigative agencies do not have a unified system for dealing with criminal proceeds, and officials do not recognize criminal proceeds on their desks.

The third research task was to create proposals based on comparisons between theory and empirical research on how to improve inter-agency capacity for confiscation of criminal proceeds in pre-trial proceedings. According to the interviewees, the situation is not bad at all, but important changes are almost always implemented. However, the interviewees are sure that it can always be improved and there is room for improvement. It was concluded that

confiscation of criminal proceeds does not have one specific problem. In order to make the confiscation of criminal proceeds more effective, the Penal Procedure Code and the Criminal Procedure Code must be supplemented with some additional points in cooperation with state authorities. It is also necessary to recruit and train competent officials and provide them with international theoretical and practical training.

The aim of the thesis was to find out the shortcomings of the process of confiscation of criminal proceeds and to make proposals in this regard. In order for the process to develop further, the legislation must be supplemented with the necessary points, new officials and specialists must be trained, and criminal proceeds must be recognized in the right way. However, all of the above is the result of good cooperation and a common desire not to let crime pay off. The topic is novel and topical, because it has not been studied yet and it is a topical topic that has been prioritized and developed.

The goal set in the thesis was fulfilled and the research questions were answered. Based on the results of the thesis, it is recommended to study the topic further. In the current thesis, there were many opinions of officials, but subsequent researches need to delve more into practice. Criminal income needs mapping and more thorough analysis. It is also recommended to give more detailed examples on a case-by-case basis, comparing the legislation.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Allridge, P., 2003. *Money laundering law*. Portland: Oxford.

Anderson, P. & Newmann, D., 1993. *Introduction to criminal justice. Fifth edition*. United States of America: McGraw-Hill, Inc.

Bergström, M & Cornell, J. A., 2014. *European police and criminal law co-operation*. Portland: Oxford.

Boucht, J., 2013. *Extended confiscation and the proposed directive on freezing and confiscation of criminal proceeds in the EU: on striking a balance between efficiency and legal certainty*. 21(2) pp. 127-162.

Boucht, J., 2017. *The limits of asset confiscation*. Portland: Oxford.

Denzin, N.-K. & Lincoln, Y.-S., 2000. *Handbook of Qualitative Research*. London: Sage Publication.

Denscombe, M., 2003. *The Good Research Gide for Small-scale Research Projects*. Maidenhead: Open University Press

Euroopa e-õiguskeskkond, 2023. *Konfiskeerimine. Konfiskeerimine rahvusvahelisel tasandil. Konfiskeerimine Euroopa Liidus.* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://e-justice.europa.eu/94/ET/confiscation> [Kasutatud 01.03.2023].

Evestus, S-H., 2015. Eelkuriteo sisustamine rahapesukuriteo puhul. Rahapesu mõiste Eesti karistusõiguses. *Juridica*, 5, lk 360-365.

Feldmanis, L. & Ploom, T., 2007. Rahapesu kriminaliseerimine: kelle suhtes ja millise põhjendusega. *Juridica*, 3, 180-188.

Fink, R & Brackney, M., 2005. When crime doesn't pay: the tax consequences of criminal conduct. *Journal of Taxation*, 103(5), pp. 303-307.

Foo, K., 2020. Tracing criminal proceeds through fungible mixtures in money laundering cases. *Journal of Money Laundering Control*. 23(4) pp. 783-792.

Flick, U., 2009. *An introduction to Qualitative Research*. London, California, New Delhi, Singapore: SAGE Publications Ltd.

Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. 2005. *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Medicina

Koolmeister, I., 1999. Konfiskeerimine haldussunnivahendina. *Juridica*, 4, lk 188-192.

Kriminaalmenetluse seadustik (2003) RT I, 22.12.2021, 45.

Kärner, M., 2019. Direktiiv (EL) 2018/1673 rahapesu vastu võitlemise kohta kriminaalõiguse abil. *Juridica*, 7, lk 518-532.

Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus. (2017) RT I, 06.07.2023, 71.

Lajić, O., 2013. Is there any alternative to the confiscation of criminal assets, which is implemented in a criminal proceeding? *Novi Sad Faculty of Law-Collected Papers*. 47(2), pp 331-347.

Lepik, K., Harro-Loit, H., Kello, K. Linno, M., Selg, M., Strömpl, J., 2014. *Intervjuu*.

Lõhmus, U., 2020. *Quo vadis, kriminaalmenetlus?*. *Juridica*, 3, lk 198-209.

Maksu- ja Tolliamet, 2020. *Maksu- ja Tolliamet aastal 2020. Kokkuvõte*.

Margono, R., Nurjaya, I. N., Setia Negara, T. A., Hadi, H., 2020. Regulation of asset deprivation criminal sanction in tax criminal actions. *Journal of Public Administration, Finance & Law*. 17(12), pp. 411-422.

Pavišić, B., 2004. *Transition of criminal procedure systems*. Žagar: Rijeka.

Petherick, W. & Brooks, N., 2021. Reframing criminal profiling: a guide for integrated practice. *Psychiatry, Psychology & Law*. 28(5), pp. 694-710.

Ploom, T., 2022. Riigi peaprokuröri valik ja ametikohale esitatavad nõuded. *Juridica*, 5, lk 368-373.

Ploom, T., 2010. *Strasbourggi konventsioonist Lissaboni lepinguni. Rahvusvaheline koostöö kriminaalasjades*. Tallinn: Juura.

Prokuratuur, 2022. *Prokuratuuri aastaraamat. Kuritegevus ei tohi ära tasuda*. Tallinn: Prokuratuur.

Reznik, O., Utkina, M., & Bondarenko, O., 2023. Financial intelligence (monitoring) as an effective way in the field of combating money laundering. *Journal of Money Laundering Control*, 26(1), pp. 94-105.

Siseministeerium, 2023. *Siseministeerium: kriminaaltulu ulatus Eestis võib olla üle 450 miljoni euro aastas*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.siseministeerium.ee/uudised/siseministeerium-kriminaaltulu-ulatus-eestis-voib-olla-ule-450-miljoni-euro-aastas> [Kasutatud 10.02.2023].

Siseministeerium, 2020. *Siseturvalisuse arengukava 2020-2030*.

Sootak, J., 2007. *Sanktsiooniõigus*. Tallinn: Juura.

Sootak, J., Kärner, S-K., Kärner, M., 2022. Juriidilise isiku kriminaalvastutus Eesti karistusõiguses: praegune seis ja võimalikud arengusuunad. *Juridica*, 9-10, lk 686-710.

Stefanou, C. & Xanthaki, H., 2005. *Financial crime in the EU. Criminal records as effective tools or missed opportunities?* The Netherlands: Kluwer Law International.

Stessens, G., 2000. *Money laundering*. United Kingdom: Cambridge.

Stieranka, J. & Stanislav, B., 2018. Theoretical basis for detection of legalisation of proceeds of criminal activity. *Economic Studies & Analyses*. 25(2), pp. 140-164.

Subashi, R., 2013. The connection between money laundering and tax evasion. *International Journal of Global Business*, 6(2), pp. 80-89.

Rahapesu ning kriminaaltulu avastamise, arestimise ja konfiskeerimise konventsioon (2000) RT II 2000, 7, 41.

Teddle, C. & Yu, F., 2007. Mixed methods sampling: A typology with examples. *Journal of mixed methods research*, 1 (1), pp.77-100.

Tibar, I. 2007. Rahapesu kujunemisloost ja olemusest. *Juridica*, 8, lk 573-583.

Vagaská, A., Gombár, M. & Korauš, A., 2022. Mathematical Modeling and Nonlinear Optimization in Determining the Minimum Risk of Legalization of Income from Criminal Activities in the Context of EU Member Countries. *Mathematics*. 10(25), pp. 4681.

Vettori, B., 2006. *Tough on criminal wealth: exploring the practice of proceeds from crime confiscation in the EU*. Doordrecht: Springer.

Õunapuu, L. 2014. *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu Ülikool. [Võrgumaterjal] Leitav: http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/36419/ounapuu_kvalitatiivne.pdf

Õunapuu, L., 2012. *Valimid kvantitatiivsetes ja kvalitatiivsetes uurimustes*. Tartu Ülikool. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/27764/index.html> [Kasutatud 25.01.2023].

Lisa 1. Eksperdiintervjuude küsimused

1. Mis on Teie ametikoht ning kui kaua sellel ametikohal töötanud olete?
2. Kas Teie arvates on Eestis kriminaaltulu teenimine probleemiks? Miks?
3. Millise kriminaaltulu valdkonnaga Teie kõige enam kokku puutute?
4. Kas Eestis on kriminaaltulu riigile piisavalt prioriteediks? Kas seadusandlus toetab seda?
5. Kuidas on muutunud viimase kahe aasta jooksul erinevate riigiasutuste koostöös seoses kriminaaltulu konfiskeerimisega?
6. Millised on Teie arvetes suurimad puudujäägid kriminaaltulu konfiskeerimises (sh seadusandluses)?
7. Kas oskate tuua mõne näite, kus kriminaaltulu konfiskeerimine ei õnnestunud? Mis oli selle põhjuseks?
8. Kuidas hindate kriminaaltuluga tegelevate ametnike pädevust?
9. Millised oleks Teie soovid ja soovitused, et kriminaaltulu konfiskeerimine oleks efektiivsem? Kas oleks vaja harida ametnikke, muuta seadusandlust või mis oleks Teie nägemus?